Sermaye Kültüründen

KOPUŞ

Aylık Kültür Dergisi

EYLÜL 1995 Sayı: 10 Yıl: 1 35.000 TL. (KDV. Dahil)

Sermaye Kültüründen
KOPUŞ
Aylık Kültür Dergisi

Eylül 1995 Yıl: 1 Sayı: 10

Yönetim yeri
Divanyolu Caddesi, Hocarüstem Sokak, Zafer Han, No: 7/5
Cağaloğlu-İstanbul

(0 212) 512 40 25

Sahibi ve Sorumlu Yazıişleri Müdürü
Sadık Albayrak

Kopuşu Başlatanlar
A. Necmettin Borteçin
Ali Şimşek
Aylin Kılıç
B. Sadık Albayrak
Fuat Özdinç
İbrahim Akyürek
Koray Kılıç
Mehtap Eliuz
Müfit Gürgün
Özcan Yazıcı
Yavuz G. Yıldız
Yurdanur Albayrak

Kapak Resmi
Georg Scholz

Bursa Temsilcisi
Özcan Yazıcı
P.K. 229 16372 Ulucami - Bursa

Dizgi-Mizanpaj
Epik Ajans
Telefon: 512 40 25

Baskı
Ceylan Matbaacılık
Telefon: 517 00 82

İçindekiler

Tarlaya giren domuz, dirgene dayanır
1
Kopuş sahneleri
2
A. Necmettin Borteçin
Kapitalist ekonomi politik ve felsefe
6
Erdoğan Ekiner
Gece / Şiir
8
Süleyman Güner
Aralık: Bir hüznün penceresinden aşk dizeleri / Şiir
11
Koray Kılıç
Demirci çırağı / Şiir
12
Kemal Özer
Gün olur söze yazılır / Günce
13
İdris Atmaca
Yazı / Şiir
14
D. Mehmet Şekeroğlu
Yaşlı ve genç dinozorlara dair
15
Mevlüt Kırnapçı
Gece Vardiyası / Şiir
17
İbrahim Akyürek
Savaş, fotoğraf ve bizimkiler
18
Hüseyin Kıran
Şiir
20
Sencer Başat
Sığınmacı kadınların uluslararası korunması / Çeviri
21
Müfit Gürgün
Bölük pörçük uykulardan kalan üç uyak / Şiir
24
Hasan Aziz
Söyledim sana, şapka giy! / Öykü
25
Efkan Şeşen
Müzik üzerine söyleşi
28

Abone koşulları
Yıllık yurtiçi abone bedeli: 350.000 TL.
Almanya: 40 DM. İngiltere: 30 Pound.
Abone olmak için, abone bedelinin, Osman Müfit Gürgün adına, PTT'den 650 144 nolu posta çeki hesabına gönderilmesi gerekir.
Banka Hesabı: Sadık Albayrak,
Emlak Bankası, İstanbul Şubesi, 68290

Tarlaya giren domuz, dirgene dayanır

Marx, **Grundrisse** adlı çalışmasında, "Üzerlerinde trenlerin işlemediği demiryolu, yalnızca potansiyel anlamda bir demiryoludur, filen değil!" diyor. Bu söz, teoriyle pratiğin birliğini göstermesi açısından son derece önemli.

Teoride esip savuranların pratikte tıkanıp kalması, sol tarih bakımından da burjuva demokrat bakışla sol potansiyel arasında gidip gelenlerin, son tahlilde burjuva gerici noktada karar kılmaları bakımından da açıklayıcı bir anlam taşıyor bu söz. Bu sözün özünü geçenlerde sevgili Zeki Öztürk bir başka halk deyişiyle hatırlattı bize. "Tarlaya giren domuz, dirgene dayanır" dedi gülümseyen gözlerle. Anladık. Anladık ve sevindik.

Teoriyle pratiğin birliğini yaşatmaya çalışanların eninde sonunda karşılaşacağı durumu çok güzel soyutluyor bu söz: "Tarlaya giren domuz, dirgene dayanır!"

Bunu bize hatırlatan iki şey var. Birincisi, bu hafta, "tarlaya giren domuzlar"dan tam on iki mektup almamış olmamız. Öteki, tarlaya girip dirgeni görünce, dirgen dayayıcı olmaya karar verenlerin tavrı oldu. Cezaevlerinden, tarlaya girmeyi göze almış insanlardan sürekli mektup alıyoruz. İki anlamı var. Birincisi, boşuna yatmadıklarını hissediyorlar, ikincisi yaptığımız işin boşuna olmadığını bir boyutuyla da olsa anlıyoruz. Bir de dirgen dayayacılara katılmayı tercih eden dışarıdakiler var. Bunlar da ellerindeki, örneğin bir satış bayini, gülümsemeyle sırıtmanın anlamını birbirine karıştırarak bir kaç metrekarelik despotlukları için kullanıyorlar. Antakya'daki bir gazete bayinin yaptığı biçimiyle, hiçbir gerekçe göstermeden, bugüne kadar aldığı dergilerin eski sayılarını iade etme ya da satılanların parasını gönderme sorumluluğu bile duymadan ve mutlaka "gülümsediğini" sanarak ama aslında "sırıtarak" Kopuş'un yeni sayısını iade ediyor. Biliyor ve anlıyoruz. Tarlaya girip dirgeni gördüğünde, domuz olmaktansa dirgen dayayıcının şamaroğlanı olmayı tercih ediyor.

Kapitalist ekonomi politiğe bağlı etiği ve davranış biçimini çok iyi anlatıyor. Dağıtım tekellerinin baskısı, sistemin dergileri dışındaki dergilere yaşama şansı tanımamayı ilke ediniyor. Dirgeni dayayamadığı yerde, kendi adına bir dirgen dayayıcı mutlaka buluyor.

Kapitalist ekonomi politiğin, aslında bir al gülüm ver gülüm deyişine uygun olarak yürüttüğü rekabetinin insan bilincini nasıl hasara uğratmaya çalıştığını anlamak için reklamlara bakmak yeterlidir. Bir deterjanın "beyazötesi" yıkadığı, bir içeceğin "yeni neslin seçimi olduğu" türünden, hayatta hiçbir karşılığı olmayan ve kapitalist ekonomi politiğe bağlı "en" olma ya da "tek" olma iddiasının, insan bilincini durdurmaya yönelik rekabetin bir aracı olduğunu kabul etmek gerekir. Böyle bir ortamda iki şeyi seçebilirsiniz. Birincisi, siz de bu bilinç durumuna geçip "rekabet" edersiniz, ya da "tarlaya girdiğiniz için" dirgene dayanacağınızı hesap ederek ilkelerinizden ödün vermeden yolunuza devam edersiniz.

Kopuş emekçileri olarak kapitalist ekonomi politiğin bütün kategorilerini reddederek yolaçıktık. Mücadelemiz de sonuna kadar bunlarla hesaplaşarak ve hiçbir şekilde bu kategorilere uygun davranmamayı ilke edinerek sürecektir. Kopuş okurunun da böyle olduğunu ve böyle rekabetlerin kültürel süreçleri çürüttüğünü bilerek yürüyoruz.

Arkadaşımız Ahmet Fethi'nin derlediği, Christopher Caudwell'e ilişkin yazı dizisinin üçüncü bölümü, arkadaşımızın zorunlu bir nedenle İstanbul dışında olması sonucu, bu sayımızda yer alamadı. Bu nedenle, okurlarımızdan özür diliyoruz.

Merhaba...

Kopuş Emekçileri

Paparazzinin mahkemesi

Paparazzi kültürü yayılıyor.

İlk kez nerede ve nasıl çıktığını bilmiyoruz. Ama hangi ihtiyaçtan kaynaklandığı açıktır. Tekelci sistem, insanın varoluşunu ve varlık bilincini, bir yönüyle de kendi dışındaki insanların hayatını gözleyerek ve kendine de pay çıkararak haz almaya çevirmiştir. Bu kültürde bütün herkes, seyirlik sirk mahlukudur. İzleyenleri de sirk seyircisi noktasına getiriyor.

İnkar etmek mümkün değil. Burjuvazi bu programlarla, bütün yozluklarını bütün çıplaklığıyla ortaya sermektedir. İlginç olan nokta, burjuvazinin yüzsüzce ve pişkin bir tavırla bütün yozluğunu ortaya sermesinde değil. Asıl ilginç nokta, bu programda ifetlen ilişkilerin, kendi hayatındaki yansıması, hayatına karşı değerlerin üretilmesi anlamına gelen, ama bu ilişkileri izlemekten zevk alma noktasına getirilen sıradan insanın tavrıdır.

Nâzım, açık biçimde anlatıyor... "Tarihsel, ekonomik, sosyal şartların zarûri neticesidir bu..." Ama yine de sorgulamak ve bu tarihsel, ekonomik şartların yaratıcılarını deşifre etmek gerekiyor.

Yeni Yüzyıl gazetesinin 25 Ağustos 1995 tarihli sayısında Ahmet Altan, akılları sıra "protesto ettikleri ve karşı oldukları" düşünce yasaklarına ya da Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesine karşı verdikleri "o muhteşem mücadelenin" bir parçası olarak DGM kapılarında bir sirk göstericisi gibi dolanışlarını köşe yazılarında estetize ederken aynı bilinç durumundadır ve okurları da bu bilinç durumuna indirgeme telaşındadır.

Bir parantez açmak gerekiyor. Bugün, adı sanı bile bilinmeyen ve anılan yasanın ilgili maddesinden "yargılanmış ve cezasının infazını bekleyen" binlerce insanı unutarak kendi gösterilerini ayyuka çıkaranlara bunları anlatmak niyetinde değiliz. Bunu anlatmak, deveye hendek atlatmaktan zordur. Bunu biliyoruz. Ama Başkayalar, Gergerler ve Beşikçilerin kişiliğinde bu "suç"tan "mahkum" olmuş binlerce insana yapılan saygısızlıktan utanmayan bu rantiyerlerin bu meseleye bakışlarını ortaya koymak görevimizdir.

Bay Altan ve avanesinin bu işe nasıl yaklaştıklarını, yazdığı şu satırları okuyarak anlamak mümkündür. Zevat kim olursa olsun, bay Altangillerin safındadır ve sürüye çoktan katılmıştır. Aktarıyoruz...

"Erdal Öz, çini rengi pantolonu, hardal rengi ceketi ve sarı desenli siyah kravatıyla doğrusu pek şıktı. Lale Mansur beyaz bluzuyla taze bir çiçek gibiydi. Serap Aksoy'a 'weet look' kısa saçları pek yaraşmıştı. Deniz Türkali ise ılık bir rüzgar gibi geziniyordu koridorlarda.

Şanar Yurdatapan, Dalton'ların mahkum kıyafetine benzer enine çizgili bir sweat shirt giymişti..."

Bay Altan, aklı sıra DGM'nin soruşturmasını, onlar için bir zevk ya da eğlence haline geldiğini, bunların onları yıldırmayacağını anlatmaya çalışıyor bu satırlarla. Bay Altan'ın varlık bilinci ve eğlence anlayışı sirk mahlukunun kol gezdiği paparazzi kültürü ve dünyasının eşindiği mekanlarla sınırlıdır.

Övdüğü kişilere bir bakın. Erdal Öz... Orhan Pamuk'u iletişim yayınlarına kaptırmamak için önüne milyarları dökerek tekelci sistemin ekonomi kurallarıyla yayıncılık yapmaya çalışan bir bezirgan. Kimdir Serap Aksoy. Televizyon kanallarında bir tür şükür aracı haline getirilmiş "reality show"ların üreticisi ve sanatını bu programlara tahvil ederek yaşayan bir rantiyer. Deniz Türkali'ye ne demeli... **Özgür Gündem** muhabirlerinin teker teker öldürüldüğü dönemde, İstanbul Sepetçiler Kasrı'nda atıp atıp mangalda kül bırakmadıktan sonra organizasyon komitesine seçilme önerisine, "işlerim çok" diyerek sırt çeviren ve çekip giden bir garip bayan. Şanar Yurdatapan ise adına çok yakışır biçimde ilk çatapat patlayışında ardına bile bakmadan "Yurdundankaçan" bir garip adem. Ahmet Altan mı. Ne olduğunu yazmaya bile değmez. Şimdi bunlar bir imzacılar ordusu kurmuşlar. Bu ordunun başına geçmiş ve demokratlık taslıyorlar. Peki kim ga-

Mahkeme paparazzisi

Erdal Öz, çini rengi pantolonu, hardal rengi ceketi ve sarı desenli siyah kravatıyla doğrusu pek şıktı. Lale Mansur beyaz bluzuyla taze bir çiçek gibiydi. Serap Aksoy'a "wet look" kısa saçları da pek yaraşmıştı. Deniz Türkali ise ılık bir rüzgar gibi geziniyordu koridorlarda.

Şanar Yurdatapan, Dalton'ların mahkum kıyafetine benzer enine çizgili bir sweat shirt giymişti, Lale Mansur'la sık sık bakışmalarından aralarında bir şeyler olduğundan kuşkulandı davetliler. Meğerse kardeşlermiş.

Ahmet Altan

Avukatlar siyah abiye cübbeler giymişlerdi.

Mübaşirinse sarı bir gömleği vardı ve salonda bir papatya gibi dolaşıyordu.

Polisler mavi gömlekleriyle güne hoş bir renk katıyorlardı.

Ben mafya laciverti takım elbisemi giymiştim ve Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin bahçesinde kıyafetimi tamamlayan bir güneş gözlüğü takıyordum.

ranti edecek yarın öbür gün Deniz Türkali'nin yine bir işinin çıkmayacağını ya da Yurdatapan'ın, yurtdışındaki bir dostunun daveti için gidip yıllarca hafıza kaybına uğramayacağını. Kimbilir... Belki de çok iyi biliyorlar ki bu "imza fetişizminden" başlarına hiçbir şey gelmeyecek.

"Konuşmaların ana teması, Türkiye'nin imzaladığı uluslararası anlaşmaların düşünce suçunu kaldırdığı, bu nedenle..."

İmzacıların başı, mevcut hukuk sistemine ve buna bağlı sözvermeleri ne kadar da ciddiye alıyor ve kutsuyor görüyor musunuz. Halbuki, mevcut anayasa da angaryayı yasaklamıyor mu. Ya da dil, din, ırk; etnik yapı ayrımı yapılamayacağını yazmıyor mu. Birtakım hakların, yazmayla, mevcut görünmeyle olmayacağını görmek için, Ahmet Altan'ın bilinç durumunda olmamak gerekiyor. Tipik bir içerden burjuva eleştirisi.

Uzun sözün kısası. Tekelci sistem, bütün toplumsal ilişkileri bir sirk çadırına sokmuş ve kimilerine izleme kimilerine de gösteri yapma görevi yüklemiştir.Şu imza işi de artık tam anlamıyla bir sirk gösterisine dönüşmüş ve bu da bay Altan'ın yazısıyla tescil edilmiştir.

Ne diyelim. İmzacılar, dileriz bir gün imzalarla, paparazzinin mahkemelerinde, burjuvatelevizyon kanallarında boy göstermeyle hiçbir toplumsal mücadelenin verilemeyeceğini anlasınlar.

Sirksiz, ya da sadece eğlence için gidilen sirkleri olan ve insanları ilerletmek ve eğlendirmek için gösteri yapan sanatçıların olduğu, bilinç durdurucu sirk göstericilerinin olmadığı bir dünya özlemiyle.

Bir kitap tanıtımı (!) ya da devrim ne ile olur

"Bitimine 5 'kala' yirminci yüzyıla damgalarını vurmuş, sağda (Hitler ve Mussolini) ve solda (Lenin, Stalin, Mao Zedung ve Tito) 'lider' kişilerin arkasında gerçekten dünya kapitalizminin para babaları var mıydı? Onları payandalamış, paralar akıtıp, sağ ya da sol devrimlerin sahnelenmesinde perde gerisinin asıl büyük rollerini onlar mı üstlenmişlerdi?

Her büyük devrim adlarına yapılan uluslar yerine o para babalarının çıkarına mıydı yoksa? Hitler olsun, Mussolini, Lenin, Mao Zedung ve Tito; Almanya, İtalya, Rusya, Çin ve Yugoslavya'da iktidarı ele geçirmemişler, iktidar onlara yine bu para babaları eliyle altın tepsilerde mi sunulmuştu?"

Bunlar Tarık Dursun K.'nın **Yeni Yüzyıl** gazetesinde **Kitaplar ve... Kitaplar** adlı yazısında tanıttığı bir kitaptan çıkarttığı sorular. Ne kadar "masumane" sorular değil mi? Elbette kişinin okuduğu kitaptan sorular çıkartıp bunlara yanıtlar aramasına bir itirazımız olamaz. Hatta böyle bir yöntemi olumlu da karşılarız.

Yazarımız da böyle düşünmüş olmalı ki, okuduğu kitaptan sorular çıkarıyor ve kendi kendine sorular sormaya başlıyor. Yazarımız bununla da yetinmiyor, köşesinde bu sorularını okuyucularıyla da paylaşmak istiyor ve kendine de okuyucularına da soruyor: "Devrim Ne İle Olur" Ne kadar güzel! Aslında yazar bu soruya yanıtını çoktan vermiş ama şimdilik bilmiyormuş gibi davranması gerekiyor.

Evet okuyucu birden kendini yirmi puanlık uzman sorusuyla başbaşa buluyor. "Devrim Ne İle Olur", şimdi biz nasıl yanıt vereceğiz? Doğrusunu isterseniz yazarın yazdıklarından sonra ödül alabilmemiz için hep bir ağızdan soruyu "parayla" diye yanıtlamamız gerekecek. Zaten sorulan bütün sorular bize tercih hakkı tanımıyor. Kendi adımıza bu soruya cevap vermeyi düşünmüyoruz. Okuyuculardan da "Devrim Ne İle Olur" sorusuna cevap beklemiyoruz. Buna kendileri karar versinler. Yalnız burada okuyuculara bir uyarıda bulunmak istiyoruz:Tarık Dursun K.'dan kopya çekmesinler. Çünkü bu soruları soran yazarın bu konuda cevabı net.

Buraya kadar güzel de, "peki o halde sorun ne" diyeceksiniz.

Sorun şu: Yazarın izlediği yöntem.

Yazar köşesinde tanıtımını yaptığı kitabın yazarının çıkardığı bütün sonuçlara katılıyor. Sonra da kitabı okumuş ve kafası karışmış, bu kafa karışıklığı sonucu netliğe ulaşamamış bir adam edasıyla, gerçeği kendi bulmuş gibi bir izlenim yaratmaya çalışıyor. Şimdi yazarın kitaptan çıkarttığı özeti ve vardığı sonucu hep beraber dinleyelim: "Devrimi harekete geçiren de, sonuçlandıran da paradır yine. İşin olgusunda (tartışmasız) ulusal çıkarlar ve yararlar da vardır, ideolojiler de. Ama gerekli olduğu kadar onlardan daha gerekli olan paradır. Görlitz'in kitabını ve verdiği örnek devrimcilere bakınca bu yargının belgesel doğruluğuna siz de inanacaksınız."

Bu alıntıyı okuduktan sonra hiç

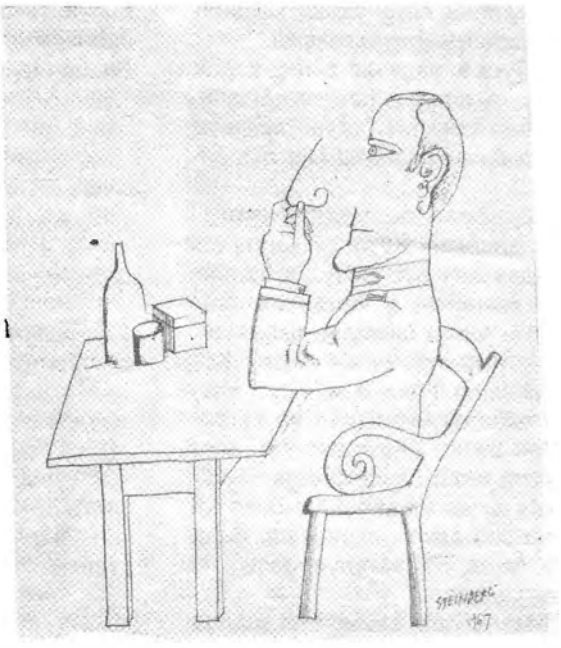

Saul Steinberg

şüphe kalmıyor. Yazar bir gerçekliği ortaya çıkarmak yerine, bugüne kadar gerçekleşen devrimleri karalama mantığıyla hareket ediyor. Tamamen kendi ideolojik bakışına göre sonuçlar çıkarıyor. Cevapları yazar tarafından önceden bilinen sorular bunlar. Ama bir de kendi düşüncelerini okuyucular için inandırıcı kılmak onları "devrimin para için yapıldığına" ikna etmek gibi bir zorunluluğu, görevi var. İşte bundan sonra, ikiyüzlülük ve dalkavukluk başlıyor. Yazarın, kendini objektif, yani tarafsız gösterebilmek için öncelikle "masum" olduğunu okuyucularına kanıtlaması gerekiyor. Yukardaki "masumane" soruların bütün nedeni bu. Bütün bunların sonucunda yazar, okuyucularının şöyle düşünmesini istiyor; "Yazar gerçekten tarafsız davranıyor. Bu tür soruları herkes sorabilmeli. Yazar da tarafsız olarak sorunu incelediği için inanmazlık olmaz". Evet, okuyucu "dürüstlük" adına yavaş yavaş tuzağa çekilmeye çalışılıyor. Gerçekten çok iyi hazırlanmış bir senaryo.

Bu tür masum soruları en önce Gorbaçov başlatmıştı. Gorbaçov'un o ünlü "Emperyalizm militarizimsiz olabilir mi?" sorusunun hangi sonuçlara yol açtığını hep birlikte gördük.

Tarık Dursun K. bu soruları sormakta biraz gecikmedi mi? Yoksa, sağdan da soldan da her türlü tekelci ideolog adına, Cervantes'in **Don Kişot** adlı eserinde yazdığı şu sözü kendi kişiliğinde doğrulatmaya mı çalışıyor...

"Ey dalkavukluk, ne güçlüsün, ne büyüksün, etkin ne kadar geniş."

Sporcu kadınların 'kadınsı hatları' ve makyajın önemi

SSCB başta olmak üzere reel sosyalist ülkelerde ardarda kapitalist restorasyon süreci başlayıp, emperyalist cephenin zafer çığlıkları ortalığı kaplayınca yıllardır sosyalizme karşı yürütülen soğuk savaşın da bittiği bilinci kitlelerin kafasına işlenmeye çalışıldı.

Oysa ki yaşanan süreç, soğuk savaşın ortadan kalkmadığı gibi, direnen odakların sayısı azalınca daha da pervasızlaştığını gösteriyor.

Bugün, Küba halkına uygulanan ambargo bunun en somut örneklerinden biri. Sosyalist değerleri savunmakta karralı bir halk açlıkla teslim alınmaya çalışılıyor. Yine yakın dönemde Kuzey Kore'ye karşı, nükleer silahlar bahane edilerek uygulanan ve sürdürülen baskı, emperyalizmin, sosyalizm öldü! haykırışlarına kendisinin de inanmadığını ve devrimci değerleri savunanlara karşı daha da azgın bir saldırıya geçtiğinin belirtileridir.

Bu soğuk savaş her alanda sürdürülüyor. Burjuvazinin barış ve dostluk sembolü olarak gösterdiği spor da bundan payını alıyor. Burjuvazi, Kübalı atlet İvan Pedroso'nun İtalya'da yapılan yarışlarda, uzun atlamada 8.96 m. ile dünya rekoru kırıp, ABD'li Mike Johnson'un 8.95'lik rekorunu tarihe gömmesini hazmedemedi ve

Saul Steinberg

rüzgar ölçen aletin önünde "bilinmeyen bir kişinin" bulunduğu gerekçesiyle, İtalya Atletizm Federosyonu bu rekoru geçerli saymadı. Böylelikle bir Kübalının, bir yankee'yi geçemeyeceğine kendilerini inandırmış oldular. Ayrıca siyaset dışı olması gerektiğini söyledikleri spora ne kadar siyaset dışı baktıklarını da kanıtladılar.

Kapitalist bloktaki, son derece lüks koşullarda yaşayan, giydikleri ayakkabıdan atlete kadar her şeyi reklam unsuru olarak kullanıp paraya doyamayan atletlerin karşısında oldukça mütevazi koşullarda yaşayan sosyalist ülkelerin sporcularının, başarılarına karşı geçmişte olduğu gibi bugün de düşmanlıkla bakılıyor. Bu atletlerin tek suçu ise, ABD'li Carl Lewis gibi, Pireli reklamlarına kendisini meze yapıp meta haline gelmeye karşı çıkmaktır. Sosyalist kampın başarıları her alanda küçümsenmeye çalışılmıştı, bugün de çalışılıyor.

Ülkemizde de İkitelli basınının köşebaşlarını tutmuş ideologları, bu konuda da üzerlerine düşeni yapıyor.

Hürriyet gazetesinin parlak yazarı bay Ertuğrul Özkök, şöyle yazıyor 6 Ağustos 1995 tarihli yazısında:

"Gençliğimin en büyük şüphelerinden birisi şuydu: Acaba Rus kadın sporcular aslında erkek miydiler? Soğuk Savaş'ın basıncında şekillenmiş kafam, Rus kadın sporcuların başarılarını ancak bu şüpheyle içine sindirebiliyordu. O şüpheyle fotoğraflara bakar ve Rus kadınlarının adelelerinde, kaslarında bu erkek izlerini arayıp mutlaka bulurdum. Bulur ve bir oh çeker, rahatlardım. Benim için bütün Rus kadın sporcuları aslında birer travestiydiler. Batılı sporcuları geçip, komünist ideolojiyi yüceltmek için kadın kılığında sahalara çıkan bu erkeklere kendi kafamda hep kırmızı kartlar gösterdim. İtiraf edeyim, bu ideolojik hurafeyi, bu derin şüpheyi yıllarca içimde taşıdım. Ama dün, ajansların geçtiği Rus kadın sporcuların fotoğrafını görünce, küçük algılama tarihimin bir yaprağını daha çevirdim. Bugün Hürriyet'in spor sayfasında

yayınlanan Rus kadın sporcunun fotoğrafına iyice bakın. Sizin de benim gibi içinizde böyle şüpheler varsa bu fotoğrafa iyi bakın.

Güzel bir yüz, afra saçlar. Makyaj ihmal edilmemiş. Uzun bacakları çevreleyen adeleler, kadın güzelliğine asla travesti bir rötuş yapmıyor. Tam aksine, kadınlığını yerli yerinde bırakıyor. Ağrandize ediyor. Uzun bacaklar üzerindeki streç mayo, kadın hatlarını bir kere daha çiziyor.

Copyright'ı ve patenti kadında olan bütün çizgiler yerli yerinde. Alameti farikaya dokunulmamış. Karşınızda güzel bir kadın var. Travestilik şüphesine yer bırakacak hiçbir iz yok. Ve bütün bunların üzerine mükemmel bir duruş eklenmiş. Yüzü, gözleri, saçları, göğüsleri, kalçaları ve bacakları mümkün olan en güzel pozda montaj bandında toplayan estetik bir duruş.

Yeni Rus kadın sporcusu. Artık benim kafamda bile kendi kulvarında koşan, kendi branşında yarışayan bir sporcu. Dünyanın en güzel estetiklerinden ikisi aynı varlık üzerinde birleşiyor, çiftleşiyor. Kadın ve spor. O an bir kere daha anlıyorum ve bir tabiat kanununu daha şahsi defterime yazıyorum.

Spor kadını güzelleştirir.

Ve kadın, ideolojik ilkelliklerini bir kere daha yenerek, sahip olduğu estetiği özgürleştiriyor.

Hürriyetini ilan ediyor.

Sırtındaki travesti paftasını fırlatıp atıyor. Rus kadın sporcusu, 1917 ihtilalinin zincirini kırıyor, gerçek devrimini yapıyor. Kadınlığını koruyarak, en güzel yanına ihanet etmeden start veriyor, finiş çizgisini geçiyor."

Şimdi bu parlak yazara sorularımıza geçiyoruz: Acaba Rus kadın sporcularının adalelerindeki erkek çizgilerini arayıp bulma ve travesti olduklarını ispatlama uzmanı beyimiz bu beceriyi nerede ve nasıl kazanmıştır? Bu uzmanlık sosyalistlere yamamaya çalıştığı ideolojik ilkellikten mi yoksa tekelci sistemin kadını metalaştıran bakışından mı geliyor?

Günde kırk defa komünizm öldü, kurtulduk diye sayıklayanlar, Rus kadınını ağzına meze yaparak 1917 Ekim Devrimi'nin zincirlerini kırdığını ilan eden bu beyler neyin zincirini kırıyor? Evet doğrudur, Rus kadınlarının kırdığı bir zincir var. Bu zincir, sosyalizmin 70 yıllık kazanımlarına, kollektifleştirmenin, komünist cumartesilerin, Stalingrad çarpışmalarının onuruna sırtını çevirip, kapitalizmin cennetine ulaşmak için çabalayanların boynuna geçirdiği bir zincir. Bu zincir, Rus toplumunda yaygın olarak kullanılan, Rus edebiyatının değerli romanlarındaki kahramanlara isim olmuş Natasa'nın, Lale'nin arka sokaklarında altın saatli lümpenlerine fahişelik etmesiyle kazanılan bir zincir.

Gericilerin utacak kız çocuklarına bakıp içlerindeki şehvetin azgınlığıyla tahrik olması gibi baktığı her kadında göğüs ve bacaktan başka bir şey görmeyenler, hangi hakla Rus kadın sporcularının sırtına travesti paftası asıyor? Eski SSCB'li sporcular, afro saçları, uzun bacakları ve belirgin kalçalarıyla Ertuğrul Efendi'nin kafasındaki kulvarlarda koşmaya hak kazanamadıkları için, herhalde çok üzgün olmalılar. Kadınlığı sadece bacak, göğüs ve kalçadan ibaret sananlara sormak gerekiyor: Hitler'in sürülerini, Stalingrad önlerinde kara gömen Sovyet kadınlarıda mı travestiydi? ABD'ye Vietnam'ı cehennem eden Ho Amca'nın yoldaşları olan kadınlarda mı travestiydi?

Ertuğrul efendi, yazısında Boşnak kadınlara da değiniyor ve çok zor koşullar altında yüzlerindeki makyajın eksilmediğini söylüyor. Bayımıza hatırlatmak gerekiyor. Düşman rüjla, allıkla, ojeyle yenilmiyor. Düşmanı yenmek için tetiği çekecek el, önüne çıkacak yürek gerekiyor. Ülkesini emperyalist haydutlara çiğnetmeyen kadınlarımız, Ertuğrul Efendi'nin kafasındaki kulvarlarda koşamadığı için ne mutlu onlara. Eğer o kulvarda koşsalardı, ne Stalingrad savunması yapılırdı ne de Vietnam kurtulurdu. Olsa olsa nazilere kendilerini boyalar içinde sunan, Ertuğrul Efendi'nin kadınlık kalesinin koruyucuları sayesinde SSCB ve Vietnam batakhaneye döner, tarihteki yerini başka türlü alırdı.

'Çizgili Yürek' karikatür sergisi

Karikatürist Devrim Demiral, karikatür albümü, Çizgili Yürek'in çıkışı nedeniyle 2 Eylül 1995 Cumartesi günü, saat 14.00'de, Sultanahmet, Yerebatan Sarnıcı çıkışındaki Karikatürcüler Derneği'nde albümünü imzalayacak. Karikatürcüler Derneği'nde, albümdeki karikatürlerin orijinalleri de sergilenecek. Devrim Demiral, 1970 yılında Ordu Akkuş'ta doğmuş. Mimar Sinan Üniversitesi Resim Bölümü son sınıf öğrencisi olan Demiral'ın ilk karikatürleri, 1985 yılında Çarşaf mizah dergisinde yayınlanmış. Halen haftalık bir gazetede karikatür çiziyor.

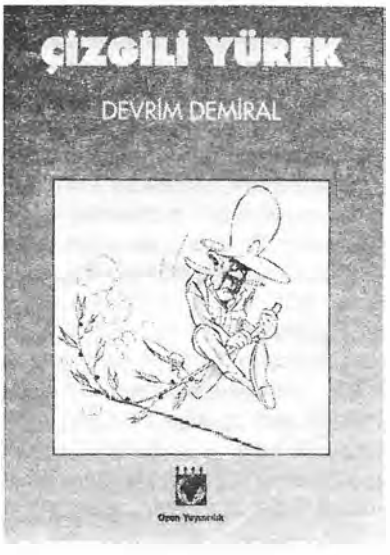

Kapitalist ekonomi politik ve felsefe

A. Necmettin Borteçin

"Toplumsal güç, -tesadüfen bulunabilen, çalınabilen, biriktirilebilen- bir nesne haline geldiği anda, kendisine gücünü veren toplumsal temelden bağını koparmış demektir."
Karl Marx

Mahagonny ve Paul Ackermann

Brecht, Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü adlı opera eserinde, kapitalist sistemin çekirdeği olan bir kent kurar. Daha doğrusu, böyle bir kent kuran insanların öyküsünü anlatır oyunda. Sabıkalı üç işsiz Moses, Willy ve Begbick'in kurduğu "düşler kenti" Mahagonny'ye gelen yarıcı Paul Ackermann, kapitalist sistemin bir bireyidir. Ama çok geçmeden çelişkiler ortaya çıkar. Emek-sermaye, insanın kendini varetmesi, doğal-kültürel türünden çellşki ve süreçler içinde Akerman tipi ekseninde kentin işleyişi verilirken, kapitalist sistemin işleyişi ve felsefesi de sanat yoluyla sorgulanır.

Ürkütücü geliyor ve sinir bozuyor. Ama tekrarlamak gerekir. Kapitalist sistemin varoluşundan bu yana iki temel taktik sistemin yürümesi için sürekli uygulanıyor. Birincisi, insanların varlık bilinçlerini felsefi yoldan sakatlamak ve ikincisi, kapitalist sitemin tıkanan bütün yasalarının yerine protezler takarak yeniden üretmek.

Felsefi yoldan varlık bilinci sakatlanan insana, yapılanları gösterebilmek son derece güçtür. Çünkü bu, hiçbir zaman felsefi bir sorun olarak görülmüyor. Felsefi bir sorun olduğu görülse bile yine temel iki sorun var. Birincisi, felsefe hala insan pratiğinin dışında, seçkin bir zümrenin elindedir ve yazık ki kitleler de buna inanıyor. İkincisi, tekelci sistem felsefesini önce pratikte mutlaklaştırıp sonra da teorize ediyor. Bunun sonucu son derece vahimdir. İdealist felsefe pratiğini yaşayan insan, kitaplardan da okuduğunda, bunu toplumsal yasalar, bilimsel tahliller olarak algılıyor.

Bu nedenle idealist felsefe sürekli ve tıpkı kapitalist ekonomi politikte olduğu şekilde protezlerle... belki de koltuk değnekleri demek gerekiyor, protezlerle ayakta tutuluyor. Tam bu noktada, idealist felsefenin, karşımıza sürekli "yeni" olanla çıktığını hatırlamakta yarar var. İdealist felsefe, yüzyıllardır aynı temelde ama aksayan yanlarını revize ederek karşımıza çıkıyor. Kapitalist ekonomi politik de öyle. Örneğin, Keynes, post Keynes oluyor yetmediği noktada. Yetmezse yeni bir "post" çıkıyor. Ama temel çelişkiler çoğu zaman farklı değil. Politik ya da ekonomik kuramlar sözkonusu olduğunda, bazı aynılıklara itiraz edilmiyor. Felsefe sözkonusu edildiğindeyse anlatmak bir hayli güçleşiyor. MSP'nin yerine RP, AP yerine ANAP ya da DYP, CHP yerine SHP–CHP dendiğinde, hiçbir fark olmaksızın, aynı politikaların güdüldüğü net. SHP, ANAP, DYP ya da RP'nin aynı pistin bitişik kulvarında koşan kurumları olduğu da tartışma götürmüyor.

Biraz daha zor ama yine de kabullenebilen bir başkası kapitalist ekonomi politik kuramları için geçerli. Keynes, Friedmann, Taylorizm bir benzerinin sonuçta aynı pistin bitişik kulvarında koşturulan yutturmacıları olduğu kabulleniliyor. Ama, sözkonusu edilen felsefe olduğunda durum trajik bir hal alıyor.

Örneğin, burjuva siyasi partileri arasındaki birliğe hiçbir itirazı olmayan biri, kalkıp varoluşçuluk ya da yapısalcılıkla idealizmin birliğini rededebiliyor.

Haklı görülecek bir yan var. Kapitalist ekonomik sistem ve ideolojisi, insanın varlık bilinciyle birlikte, felsefi kavrayışını... dışgerçekliği, nesnel gerçekliği kavrayışını da parçalıyor. Özellikle ontolojik saldırı karşısındaki insanın, tekelci sistem içinde kendini varetmesi dehşetli zor. Bunu kabullenmek gerekiyor. Daha sonra, Brecht'in eserinde somut olarak görülebilecek. Kısa bir parantezle özetlemek gerekiyor. Kapitalist sistemde insanın varoluşsal sorunları, kapitalist sistemin değerlerine sahip olabilmekle çözülebilirmiş gibi gösterilir.

Sanat pratiği bu güçlüğü en ağır biçimde taşıyan yandır. Hem üretim ilişkileri hem felsefesi hem de kitlelerin alımlama biçimi, bütünüyle kapitalist ekonomi politiğin sınırları içindedir. Bunun görülebilmesi hayli zor. Estetik hem "boş" hem "başka şeye benzemeyen" hem de "ayrıcalıklı" bir nesneye çevrilmiştir. Felsefenin, sanatın ya da ekonomi politiğin böyle tanımlanarak bilinemeyen ya da toplumun ayrıcalıklı bir sınıfının etkinliğiymiş gibi gösterilmesi, insanları toplumsal gücüne yabancılaştırmaya yönelik politikalardır. Bu alanlarda, tekelci sistemin en kolay at oynattığı alan da sanat alanıdır.

İdeoloji, sanat ve felsefe toplumsal bir güçtür. Bütün bu toplumsal güçler, tekelci sistemin nesnesi haline getirilmiştir ve bu nedenle de toplumsal temelle

bağları koparılmıştır. Yapılması gereken, bu bağların yeniden ve sağlıklı biçimde kurulmasıdır.

Deneyci işadamı ve ortaçağ papazları

Önce şunu belirtmeliyim. Bunları yazarken, Nâzım'ın, Şeyh Bedrettin Destanı'nı yazdığı zaman düşündüklerini düşünüyorum. Nâzım, destanı anlatırken, tarihi kelam müderrisini düşündüğünü ve tarihi kelam müderrisinin, onun yazdıklarına nasıl da itiraz edeceğini düşünür. Ben de bunları yazarken, iktisat uzmanlarını ve felsefe kumkumalarını düşünüyorum. Her ikisinin de yazdıklarıma önlenemez dürtülerle karşı çıkacağını biliyorum.

Felsefeci, yılların birikimiyle oluşmuş kavramları... felsefi kavrayışa denk kavramların hayattaki karşılığını gösterdiğimde, "kalıpçı", "şablonculuk" diye çığrışarak güneşi balçıkla sıvamaya çalışacak. İktisat uzmanı, iktisat doktora tezimi ya da diplomamı sorarak, "iktisadın bu kadar olmadığını" söyleyecek.

Bütün bunları düşünerek eğleniyorum. Yazıyı, daha eğlenceli hale getirmek için bu "müderris"leri daha sık düşünüyor, en azından, geleceğin güzel günlerini düşünerek bileniyorum. Bir parantez. Bütün bunları yazmamak durumunda olmayı isterdim. Yani, gerçekten de kendini "deneyci işadamı" görmeyen iktisatçının, kapitalist iktisadın olguculuğunu, "ortaçağ papazı" olmayan felsefecinin de felsefenin pratik hayatın içinde nasıl üretildiğini ve insanın dünyayı kavrama, açıklama ve yorumlama bilgisini edinme olduğunu göstermesini tercih ederdim. Ama olmuyor. Böyle olmadı.

Kapitalist iktisadın olguculuğu

"Bütünü gözden geçirmeden, parçaları incelemeyin" diyor Einstein. Önemli bir saptama. Ekonomi üzerine, kapitalist iktisat üzerine pek çok şey konuşulsa da iktisadın idealist felsefeyle ilişkisi üzerine pek fazla şey konuşulmuyor. Genel bir bakışa ihtiyaç olduğunu düşünüyorum ve bunun önemli olduğunu sanıyorum. "Müderrisler" buna, kabalaştırma diyebilir. Diyorlar da. Kabalaştırmayla "kuşbakışı" bir incelemenin farklı ve gerekli olduğunu, gerekli olduğu kadar, önemli olduğunu düşünüyorum.

Bir benzetme. Kapitalist iktisadın payandasıyla yürüyen tekelci emperyalist ideoloji, dünyayı... toplumsal ilişkileri ve insanın varlık bilincini kesinlikle bir labirente çevirdi. Bu insan şaşkınlık ve kaybolmuşluk duygusu içindedir. Labirentin üzerine yükselip tamamını görmeyi ve labirentlerin arasında koşturup durmaktansa duvarlardan birini yıkıp dıyarı çıkmayı öneriyorum. "Vandallar"ın, adına Roma uygarlığı denen, köle kanıyla kurulmuş sütun ve mabetlerini yıkışı gibi...

Kısa bir gezinti. Müderrislerin gülümsemelerine yardımcı olabilir.

İlk kez, antik çağda Aristoteles'in ortaya attığı ekonomi tanımlaması, özgür vatandaşların kaba işlerde çalışmasından kurtarılması için köleliğin doğallığını savunur ve köleleiği canlı bir makine olarak görür.

Aristoteles'in, kullanım değeri ile değişim değerini ayırışının, ekonomiye katkı olduğu inkar edilemezse de kölenin, herhangi bir iktisadi kıymet olarak görülmesi, kapitalist iktisadın, emeğin alelade bir üretim aracından başka bir şey olarak görmemesi arasında paralellik vardır.

> Natüralizm, bütün açıklamalarını doğa yasalarına ve doğadaki işleyişe göre yapar. Burda iyinin yerini haz alır. Yine kapitalist iktisadın temel kategorilerinden biriyle çakışır bu, küçük bir farkla. Bu iktisatta iyi ile haz alma özdeşleşmiştir ve haz fetişleşir. Haz alma fetişleşirken, insan varoluşunun temel yapıtaşı olarak gösterilir ve meta tüketiminin meşruluğu bu yolla sağlanır. Özetle kapitalist iktisat, insana bakışını mutlak sınırsız tüketimle başlatmış, bu tüketim biçimine hazzı fetişleştirerk yerleştirmiştir.

Yalnız bu değil. Fizyokratlardan liberallere kadar bütün deneyci işadamları, doğallığı, natüralizme vardırmış ve doğadaki yasaların işleyişini, ekonomik yasalara da temel alarak, doğa yasalarının ekonomik ilişkilere uygulanması gerekliliğini savunmuştur. Aristoteles'te köleliğin adil ve doğru olduğu düşüncesi, ekonomik varsayımlarına dayanak olurken, kapitalist sisteme gelindiğinde, fizyokratlar ve liberaller için, doğal bir düzen içinde olması istenen iktisat da ücretli emeğin köleleştirilmesi zorunlu görülmüştür. Aristoteles kadar saf olmayan bu deneyci işadamları, "ekonomik insan" dedikleri bir insan tipini de mutlaklaştırmaya çalışmıştır.

Natüralizm, temelinde olguculuğa dayanır ve kapitalist iktisadın temelinde duruyor. Bilindiği gibi natüralizm, bütün açıklamalarını doğa yasalarına ve doğadaki işleyişe indirger... her şeyi doğayla açıklamaya çalışır. Burda iyinin yerini de haz alır. Yine kapitalist iktisadın temel kategorilerinden biriyle çakışır bu, artık iyi ile haz alma özdeşleşmiştir ve haz fetişleşir. Haz alma fetişleşirken, insan varoluşunun temeli olarak gösterilir ve meta tüketiminin meşruluğu bu yolla sağlanır.

Özetle kapitalist iktisat, insanın varlık bilincini mutlak sınırsız tüketimle parçalamış ve bu insan tipine özgürleştiği ve bireyleştiği yanılsamasını dikte etmiştir. Bu tüketim biçimine hazzı fetişleştirerek yerleştirmiş, sonuçta da bunu doğa yasalarıyla özdeşleştirerek natüralist tavrını, olgucu felsefenin bilimsel gösterilmesi yoluyla meşrulaştırabilmiştir.

Kapitalist iktisat ve felsefe

Kapitalist iktisadı Fizyokratlarla başlatmak mümkün. Hem tarihsel olarak hem de gelişimi içinde etkisini hiçbir zaman yitirmemiş olması açısından bu söylenebilir.

Fizyokratlar, dışdünya kavrayışında Eski Yunanlılar gibi düşünüyordu. Yani, insanlığın evrensel yasalarının, insanın koyduğu yasalar değil, doğanın koyduğu yasalar olduğu düşüncesindeydiler. Eski Yunanlılara göre, toplumsal ilişkiler nasıl doğa yasalarıyla belirleniyorsa, Fizyokratlar için de geçerliydi bu. Natüralizmin kutsanması böyle başladı kapitalist iktisatta. Elbette olguculuk da öyle.

Onlara göre doğal düzen tanrısal bir düzendi ve insan iradesi bunu değiştiremezdi. Böyle değişmez bir düzen, en yetkin düzen olduğuna göre, ekonomik yasalar da doğaya uygun olarak düzenlenmeli ve hiçbir müdahelede bulunulmamalıydı. "Doğal düzenin temeli özel mültiyettir, özel mülkiyet kutsaldır ve titizlikle korunmalıdır" diyordu Fizyokratlar ve devletin tek görevinin de bu koruma olduğunu söyleyerek, "başka hiçbir işe karışmamalıdır" diyordu.

Liberallere gelindiğinde, durum farklı olmadı. Değişen şey, ya da söylemden çıkarılan demek daha doğru olacak, "tanrısal düzen" ifadesi oldu. Liberalizmin ideoloğu Adam Smith, "Bireyler paralarını, kendilerine en çok verim sağlayacak şekilde kullanırlar" diyor ve devam ediyor "Kamu yararının nasıl sağlanacağını da bilmezler. Hiçbir insan kendi güvenliğinden, kendi kazancından başka bir şey düşünmez. Ama kendi çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışırken gizli bir el niyetiyle hiç de ilgili olmayan amaçlara hizmet etmesini sağlar. Kendi çıkarını kovalarken toplumun çıkarına yararlı olur." Bunları okuyunca, insanın solucan gibi bir hayvana dönüştürüldüğünü düşünmemek elde değil. Öyle ya solucanlar da kendilerine yol açmak için toprağı kabartırken aynı zamanda doğaya yararlı olur ve toprağın havalanmasını sağlar. Bu bir yana, burda iddia edilene bakarsak, insanın içgüdüleriyle hareket eden, toplumsallığı olmayan, kültürel süreçlerle toplum-birey çatışması ve işbirliğini hiçbir şekilde kabullenmeyen bir yaratık çıkar karşımıza. Buna insan demek mümkün görünmüyor. Bu tanımlamalara bakarak insanın hayvandan ayrılması için bir neden yoktur.

Hatırlamak gerekiyor. İnsanın doğallığı safsatadır. İnsan doğallıktan kültürel süreçler sonucu kurtulmuş ve kültürel bir varlık haline gelmiştir. Ama kapitalist iktisat insanın kültürel süreçlerini meta kültürüne yamamak için, içgüdüsel davranışlarla yaşayan, tüketen ve haz alan bir yaratık derkesine indirgemekte bir an duraksamaz.

Böyle bir insan tanımının altında hangi felsefi kavrayışlar yatıyor. Bir değil. Felsefi idealizmin insan ve nesnel gerçeklik kavrayışını bozan bütün iddialarından paylar bulmak mümkün. Hazcılık, tekbencilik, natüralizm, olguculuk, öznelcilik... Özetle, eklektik bir yöntemle insanın böylesine nesneleştirilmesi, kapitalist iktisadın insanı sokmaya çalıştığı toplumsal biçime temel oluşturur.

Gece

Gecenin yıldızlı, unutulmuş bir yeri
Önce bir rüzgar sallıyor dışardaki kederi
Sonra, radyoda müzik, sessizliği dağlıyor
Sınırları çiziliyor kentin, çekiliyor suları
Biliyorum, bir yerlere kan damlıyor
Issızlıkta gözleri bağlanıyor genç insanların
Sorgudan geçiyorlar, sorguladıkları için
(yaşamı
Ötelerde, uzun yolculukların araba sesleri
Yan sokaktan geçen gece vardiyası işçileri...

Yüreğim akıyor kente doğru
Yüreğim bir ırmağa doğru

Çok değil, daha dün
Güneşin koyu kırmıziya boyandığı gün
Bir fabrikadan işçiler akmıştı kente
Gönül ele geçirip ulaşmak ister gibi yarına
Yürekleri, sesleri, adımları ve aşkışlarıyla
Geçip gitmişlerdi tanıdık, tanımadık yüzleriyle
Geçip gitmişlerdi en güzel, en güçlü sesleriyle

Gece... Dışarda bir rüzgâr
Usumda grevler, yürüyüşler, devrilen fidanlar
ve gidenlerin bıraktıkları anılar

Yüreğim akıyor kente doğru
Yüreğim bir ırmağa doğru

Erdoğan Ekiner

Karl Hubbuch

Kurtarıcı Keynes

Kapitalist sistem bir süre de Smith'le yürüyor. Kriz başlayınca yetmiyor Smith. Keynes çıkıyor sahneye bir kurtarıcı olarak. Kapitalizmin büyük bunalımının asıl nedenlerini gizleyerek, "insanların tasarruf etme" olgusunu psikolojiyle de birleştirerek, tasarruflar nedeniyle tüketim-yatırım dengesinin bozulduğunu iddia ederek, ekonomi dışı bırakmaya çalıştıkları devleti, sermaye lehine işbaşına çağırır. Enflasyonist politikalarla sermayenin verimliliğinin artırılması önerisiyle ve yatırımlar yoluyla da istihdamı artırması talimatıyla kurtarıcılık katına çıkarılır.

İşin özün şu. Kapitalizm, girdiği kronik depresyonlardan, olgucu düzenlemelerle ve emekçi halkın yoksullaştırılmasıyla sonuçlanması kesin enflasyonist politikalarla kurtarılmıştır. Kurtuluşun mucize değil, olgucu bir süreç olduğu daha sonra bir kaç kez daha yaşanan krizlerle anlaşılacaktır. Ama ne gam... bir yeni kurtarıcı bulunabilir.

Olgucu, çarpmaları bölmeleri sever. Keynes de öyle. Hançerlioğlu, Keynes Çarpanı denen olgucu safsatayı şöyle aktarıyor...

"Örneğin, bireyler kazandıkları her 300 liranın 100 lirasını biriktirip 200 lirasını harcıyorlarsa bu katsayı, eşdeyişle Keynes Çarpanı 3'tür. Bu halde 500 liralık bir yatırım 500x3=1.500 liralık bir ulusal gelir artışı sağlayacaktır."

Grundrisse adlı çalışmasında Marx, üretim tarzının yalnız üretimi değil aynı zamanda tüketim tarzını da ürettiğini saptadıktan sonra şöyle söyler... "Açlık açlıktır, ama çatal bıçakla yenilecek pişmiş etle giderilen açlık başka; tırnaklar, dişler yardımıyla çiğ eti mideye indiren açlık başkadır."

İster istemez olasılık fetişistlerinin bu mutlaklaştırmayı ve mekanizmi nasıl atladıklarını düşünüyor insan. İdeolojik körlük denen bu olsa gerek. Marx'ın ekonomik yasalaştırmalarına mekanik, nedenselliği aşırı kullanan ve benzeri biçimde niteleyen tekelci sistemin ideologları, savundukları idoleojinin, idealist zorunlukla ayakta tutulmaya çalışılan iktisadi sistem yasalarını görmüyorlar.

Hangi birinden başlamalı

Olasılık fetişistleri, şablonsevmezler, yargı düşmanları ya da geniş açılı gözlük kullanıcılarını kızdıracağını biliyorum. Nedenselliği kullanarak ve net yargılarla, bu sistemin hangi felsefi temele oturduğunu göstermek gerekiyor.

Hedonizm de deniyor. Hazcılık, kapitalist iktisadın tüketimde kullandığı temel silahlardan biridir. Hazcılığın uçları, Antik Çağ'a kadar gidiyor. Buna göre, "iyi demek, haz demektir, haz veren her şey iyidir." Kapitalist iktisada uyarlarsak, tüketim insan için en iyi eylemdir, çünkü tüketen insan, tüketimden haz alır. Haz alırken de üretimin artmasına dolayısıyla da işgücü yaratılmasına katkıda bulunur. Söylenmeyene biz söyleyelim. Fetişleştirilmiş, ya da sınırsızlığı mutlaklaştırılmış tüketim, tekellerin karını katlamaları için gereklidir. O halde hem haz alma için tüketim şarttır hem de tüketimden haz alma şarttır. Meta yığını hale gelmiş dünyada tüketim ve meta fetişizmi, insanlara 17. yüzyılda, vitrinler yoluyla da aşılanıyor. Walter Benjamin'in deyişiyle "meta seyri" insanlara en azından seyir yoluyla alınan hazzı dikte ediyor.

Tekelci sisteme karşı olmak uğruna ne hazzı ne de tüketimi reddetmek mümkün. Hiçbir aklı başında insan, insanların haz alma ve tüketme duygusunun yokedilmesi gerekliliğini savunmaz. Ama hazzın da tüketimin de kapitalizmin meta kültürü doğrultusunda oluşu nedeniyledir ki sorgulanmaya ihtiyacı var. Yine değinilecek. Kapitalist sistemin ideologlarının terine marksistler insanın doğal değil, kültürel davranışlar içinde olduğunu bilir. Ama tekelci sistemin ideologları insanı tüketim için yanıp tutuşan bir hayvan derkesine düşürmeye çalıştığı için, hazzı da böyle görür. **Grundrisse** adlı çalışmasında Marx, üretim tarzının yalnız üretimi değil aynı zamanda tüketim tarzını da ürettiğini

saptadıktan sonra şöyle söyler... "Açlık açlıktır, ama çatal bıçakla yenilecek pişmiş etle giderilen açlık başka; tırnaklar, dişler yardımıyla çiğ eti mideye indiren açlık başkadır."

Marx'ın kastettiği başka bir şey olabilir. Ancak, tekelci sistemin insana dikte ettiği tüketim biçimine çok uyuyor. Tekelci sistem, insanlara yemek yemekten duyulan hazzın hayvansal olması gerektiğini, "dişler, tırnaklarla yenen çiğ et açlığını" haz alarak dikte ediyor.

Solipsizm, yani Tekbencilik, tekelci sistemin tekel insan ölçütlerinden biridir. Tarihi kelam müderrislerinin kulakları çınlasın. Tekbenciliği, sözlüklerinin anlamının dışında kullanıyor olmam onları sevindirir miydi yoksa büsbütün küplere mi bindirirdi bilemiyorum. Ama tekbenciliğin, tekelci sistemde insan bilincine, nasıl da mağrur bir edayla kurulup oturduğunu görmek için felsefe profösürü olmak gerekmiyor. Doğrusu, müderrislerin bu konuda da dizi yazılara başlaması yerinde olur.

Müderrisleri dizi yazılarıyla başbaşa bırakıp, tekbenciliğe dönüyorum.

Tekbencilik, sadece ben'in bireysel varlığını tanır. Tanımlanmış haliyle bunun dışındaki nesnel gerçekliği reddeder. Teoride, kendisi dışındaki nesnel gerçekliği inkar eden birey yoktur. Ama pratikte... Tekelci sistemin, bireyin varlık bilincinde sakatladığı alanlardan biridir bu zaten. Teoriyle pratiğin birliği ve somutun reddi. Şöyle... Teorik olarak hiç kimse kendi dışındaki nesnel gerçekliği reddetmiyor tekelci sistemde. Ama pratik hayatında, kendisi dışındaki hiçbir nesnel gerçekliği de kabullenmiyor, ya da yokmuş gibi davranıyor. Teoride kabulenilmiş gibi görünen, pratikte yok oluveriyor yani. Tekelci sistem, kendi çevresinde dönmeyen bir dünyayı keşfeden insanın önüne varoluşçuluğu çıkarıyor. Özellikle Türkiyeli aydının Bodrum fetişizmi burdan kaynaklanıyor zaten. Yalçın Küçük'ün çok yerindeki saptamasıyla,

> *"Türkiye aydını, dünyanın kendi çevresinde dönmediğini gördüğünde, kendi çevresinde dönen dünyayı yaratıyor ve Bodrum'u keşfediyor. Çünkü rahatsızlığı, kendi çevresinde dönmeyen bir dünyada yaşamaktır ve Bodrum'da, kendi çevresinde dönen bir dünya kuruyor kendine."*

Açık. Tekelci sistemin yaslanığı felsefi idealizmin insana yüklediği biçimlerinden biri de tekbenciliktir. "Birey olma" ya da "özgürlük" olarak adlandırılan kavramlara uygun davranan insan bütün toplumsal ilişkilerini redederek "mutlak bireysel özgürlük" ve "mutlak bireysel varoluş"una yönelmiştir. İki yönü var ve mutlaklaştırılmıştır. Birincisi tüketim ikincisi varoluş biçimidir. Birbirinden ayrılmaz görünüyor ve tüketimle varolma bir kılınıyor.

Bir kez daha Marx'ı hatırlamak da yarar var görüyorum. "Dünya, tüketilecek bir meta yığını haline getirilmiştir" ve bunu bu tüketim biçimiyle tüketen insan,

Tekelci sistemin yaslanığı felsefi idealizmin tanımlanmış biçimlerinden biri de tekbenciliktir. "Birey olma" ya da "özgürlük" olarak adlandırılan kavramlara uygun davranan insan bütün toplumsal ilişkilerini redederek "mutlak bireysel özgürlük" ve "mutlak bireysel varoluş"una yönelmiştir. İki yönü var ve mutlaklaştırılmıştır. Birincisi tüketim, ikincisi varoluş biçimidir. Birbirinden ayrılmaz görünüyor ve tüketimle varolma özdeşleşiyor.

bunalımlı ve bunaltılı insandır.

Kategorize etmeye devam

Aristoteles'ten başlıyor... Fizyokratlarla ve liberallerle sürüyor. Bugüne baktığınızda alkışlandığı kesindir. Natüralizmden sözediyorum. Daha önce yazıldı. Daha fazla bir açıklama gerektirmiyor. Tekelci sistem insanı doğallığa çağırıyor ve hayvan olmasını bekliyor. Oysa insanın kültürel bir varlık olduğunu inkar etmek mümkün görünmüyor. Bir parantezle, kapitalizmin meta kültürünün insanını, bu kültürün insanı değil de doğal insan ilan etmenin tekelci sistemin işine geldiğini söylemeliyim.

Engels, **Doğanın Diyalektiği** adlı çalışmasında söylüyor... "Dağdaki bir keçi, kemirdiği bir sürgüne verdiği zararı düşünmez..." yeterince açık değil mi. Tekelci sistemin insandan istediği tam da budur işte. Natüralist bir öznellikle kemir fidanı. Bir filizin geleceği ya da toplumsal faydasının önemi iki nedenle yoktur. Bir. Sen, tanrısal... ya da ilahi de denebilir, bir sistemin doğal bir parçasısın. Yaptığın ve yapacakların bu doğallığın bir gereğidir. Sen de bu doğallığa uymalısın.

Öznellik dendiğinde, estetiğin de, ahlakın da iyilik ya da kötülüğün de katıksız... fetişleştirilmiş bireysel algılar olduğunu bilmek gerekiyor.

Tekelci sisteme çok uyuyor. Çünkü öznel algının fetişleştirilmiş biçimi bu sistemi sürdürmenin olmazsa olmaz şartıdır.Tekbencilik ve öznelcilik, nesneleştirilmiş insanın tek çıkar çıkar yoludur. Öznelci yaklaşımda her şey, "bana göre"ye indirgenir. "Ben"den bağımsız varolan "şey"in neliği ve nasıllığı öznelci için önemsizdir. Üretim ve tüketim biçiminin nesnel koşulları, belirleyeni ve buna bağlı yeniden üretiminin çok önemi yoktur.

Öznelci için artık her şey kişiden kişiye değişen mutlak değişkendir. Yanlışlığı, kişiden kişiye değişmesinde değil, nesnel gerçekliği bilinemez biçime sokmasındadadır. Öznelciliğin başladığı yerde özgünlükten değil, tekbencilikten sözetmek gerekir. Sonuç ola-

rak tekelci sistemin öznelciliğinden, tekbenciliği dışlamak mümkün değildir.

Bir kez daha söylemekte yarar var. Bu sistemin öznelciliği, bireyin özgürlüğü değil, sistemin temel hakikatlerini bilinç altından tekrarlayan robotların varlığıdır.

Pozitivizm. Olguculuk demeyi tercih ediyorum.

Köşe taşı diyorlar. Tekelci sistemin köşetaşı, olguculuktur.

Sıraların üzerine çıkın

Sonu yine tekelci kapitalist sistemi aklar. Yine de önemli buluyorum. **Ölü Ozanlar Derneği** adlı filmde öğretmen öğrencilerine, sınıfı bir de farklı açıdan görmeleri için sıraların üzerine çıkmalarını öğütler. Filmin finalinde öğrenciler teker sıranın üzerine çıkarlar.

Yeterli olup olmadığı tartışılır. Ama olguculuğu yenebilmek için hiç değilse, sıraların üzerine çıkmak gerekiyor. Elbette burdan gerçeğe varılmayabilir. Burdan yolaçıkıp öznel gerçekçiliğe ya da olguculuğa düşmek de mümkün. Ama hiçbir zaman gerçeğe varılamayacağını savunmak da bilinemezciliktir. Üstelik, Lenin'in dediği gibi, "bazen olgular, yasalardan daha zengindir". Olguların zenginliğini, somutun zenginliği olarak algılamak gerekiyor. Olgu zengindir. Ancak olgunun zenginliği kadar, o olguyu oluşturan ilişkilerin olasılıkları ve nedensellikleri de öyledir. İşimiz, geniş bir olasılıklar cetveli içinde o gerçekliğin hangi nedensel ilişkiler içinde nereye oturacağını... oturduğunu saptamaktır.

Olguluculuğa geliyorum. Sözünü ettiğimiz, deneyi kapsar ve deneyci olmanın zorluklarından sözeder. Klasik olgucuya geldiğimizde odur ki bilim olgulara dayanır ve deneylerden kaynaklanan bilgi, insanın algısı dışındadır.

Uzatmaya çok gerek görmüyorum. Olgulardan yararlanmayla olguculuğun bir olmadığı açıktır. Tekelci sistemin ideologları, somutun, olgunun da denebilir, zenginliğiyle olgucu felsefeyi kurtarmaya çalışmaktadır. Görülüyor. Olgucu olan, fiili ya da görünür dışgerçekliği mutlaklaştırıyor. Bu, tekelci sistemin yürütülebilmesi için gereklidir. İkincisi, belki de "vandal" olmayı gerektiriyor.

Son söz

Bu yazının adı, "Kapitalist ekonomi politik, felsefe ve sanat" olacaktı. Ama, sadece kapitalist ekonomi politik ve felsefe oldu. "sanat" bölümü bir sonraki sayıya kalıyor. Bir Latin atasözü, "sanat uzun, hayat kısa" diyor. Sanatın uzun hayatın kısa olduğunu bildiğimiz içindir ki, "kültürel süreçlerin" önemini hep vurguladık. Tiyatroyu bilmeyen tiyatro tartıştı, postmodernizmi bilmeyen 11 Tez'e gitmeyi önererek 11 Tez tartışması ya da estetik tartışması yapmaya kalkıştı. Son söz şudur...Tekbencilik, öznelcilik, olguculuk sınıfsal bir sorundur. Ama aynı zamanda, Oğuz Atay'ı, Cemal Süreya'yı ya da Memet Fuat'ı sevenin ortak sorumluluğudur.

Böyle bilinmesinde yarar görürüz.

Aralık: Bir hüznün penceresinden aşk dizeleri

1.
En çok gülüşün sızardı ellerimizden
kar yağardı şehre —upuzun—
kırmızı bir şarap tadında
güvercin ötüşünde bir sızı olurdu
—suskun—
ve bir karanlık kaldırımlarda

Hangi tarihin kızısın sen
böyle yürekli?
doğumuna yetiştin böyle acele
bir şeyler mi var yoksa biriktirdiğin?
—akışın şaşmaz seyrine—

Çatırdar tam yüreğinden iki aralık

Pırıltılarını ver gözlerinin şafağı erken
tutuşsun buzlar
yansın karanlık
öp ki kocaman öp kanasın dünya
kan aksın
karanfil olsun
temizlensin damarlar

Süleyman Güner

Demirci çırağı

Gökyüzü aralarken kasvetli perdesini
buğulanmış camların kenarında
bir çift kumru öpüştü.
Çocuk, gözlerini oğuşturarak
söylene söylene yollara düştü.

Otobüslerde insanlar,
askıya dizilmiş
tütün yaprakları gibi
sararıp solarken
ve birbirinin teriyle
iğrenip yüksünmeden
sabah akşam yolları
geride bırakırken,
çocuğun bakışları dışarı kayar.
Öğrenci servisleri
yanından akıp gider,
yüreğine umarsız sıkıntılar atarak.
Başını çevirerek
derinden bir of! çeker,
bu yazgıyı yazanın ecdadına sayarak.

Girecek birazdan
atölyenin kapısından içeri.
Karşıki duvarda
bombalar misali
sıra sıra dizilmiş oksijen tüpleri,
upuzun hortumlarıyla
dövecek bir kez daha
gözbebeklerinde gezen yaramaz bücürleri.

Sonra
gömleğine sararak hayallerini
çelik bir dolaba kilitler.
Şalter ayağa kalkınca
kulağında şakıyan serçeler
ürkerek çekip gider.

Derken
tepsi testerenin kolu
başlar inip kalkmaya.
Çoktan hazırlanmıştır
ateş saçan diliyle,
köşebentlerin boynunu
teker teker vurmaya.

Ardından
taş dönmeye başlar.
Değirmen taşına benzemese de
aynı işi görür.
Birisi homurdanarak
ağır ağır taneleri ezer,
diğeri son hızla
sevinçleri örseler.
Çalışırken
kendi kendini yiyerek,
ansızın gözüne gelir
taştan fırlayan çapak.
Şansına dua eder
bir yandan küfrederek,
ya kopup gitseydi
ilk boğumdan başparmak.

Bir sigara içimi
makineler susarken,
kararmış parmaklarla
ekmeğini kopartır.
Genzine çöreklenmiş
karpit kokusunu,
vargücüyle sökerek
uzaklara fırlatır.

Sonunda
paydos vakti gelir.
Talaşa bulanmış arap sabunuyla
yüzünün kiri pası
bir güzel temizlenir.

Gökyüzü bürünürken kasvetli perdesine
çocuğun gözleri usul usul kapanır.
Uykusunda kimbilir
ne oyunlar oynanır?

Yuvarlanıp giderken
sıcak düşler içine,
birdenbire
büyümüş
posbıyıklı bir usta olmuş da
takmış makineleri peşine
kentler, köprüler kurmaya gidiyor.
Oksijen tüpleri,
karpit kazanları,
matkaplar, presler, testereler
yan yana dizilmiş
hep bir ağızdan tekmil veriyor:
Köprüler kuracağız bir elden.
Köprüler ki
çelikten damarlarında kanları kaynar.
Köprüler ki
kararmış parmakları hissedince omzunda
yerinden oynar.
Köprüler ki
tıkış tıkış otobüsleri sollayan
Mercedes'lerin olmadığı şeritleriyle
mavilerin üstünden güneşe akar.
Kentler kuracağız bir elden.
Kentler ki
gökyüzünün sırtına saplı
bir bıçak gibi yükselen
gökdelenlerin olmadığı.
Kentler ki
her yağmurun ardından
derme çatma evlerin
gözyaşıyla alev alev yanmadığı.
Kentler kuracağız bir elden.
Kentler ki
sol memelerin altındaki güllerin
kuytularda solmadığı.
Kentler ki
kafataslarındaki kanaryaların
dikenli tellerin gölgesinde
kahpece boğulmadığı.
Kentler kuracağız bir elden
kentler ki.....

Koray Kılıç

Gün olur söze yazılır...

Kemal Özer

1 Eylül 1994

Güzün ilk habercisi bir serinliği getiriyor esinti. İki haftalık bir ayrılığın ardından ilk isteklerin kıpırdamaya başladığını duyuyorum. Yoğun bir bitkinlik ve isteksizlikti, sanki kendimde değilim. Öyle uzakta duyuyordum kikendimi. Yemişlerden, çiçeklerden, gezilerden, anılardan. Hepsi çıkmış gibi yaşamımdan. Ya da ben hepsinden çıkmış gitmiş gibiyim. Yenik düşmemeye çalıştım zaman zaman. Örneğin haftalık yazılarımı yazdım. Kimi yazıları ya da kitapları okudum. Bunları yaparken tümüyle ben değildim sanki. Benden kimi yansımalar vardı yalnızca. Şimdi o yazdıklarımı yeniden okuyunca anlıyorum. Ben yazmamışım da 'ben nasıl yazarım' diye düşünmüşüm. Okuyanlar belki anlamayacak. Ben de ilerde okurken anlamam, çünkü çok iyi uygulamışım 'nasıl yazdığım'ı. En çok şaşırtan, çocuklar için yazdığım kitabın bir bölümünü dil ve anlatım olarak işleyebilmem. İsteksizlikle, kırınlıkla nasıl bağdaştı? Şimdi göz atıyorum değişikliklere, hepsi yerinde! Oysa o denli koyuydu ki içine düştüğüm durum. Bir maden ocağında, ya da sisli bir mağarada, gerilere doğru kayıp gitmiştim. Derinlerden ağıp dışarı çıkacağıma ne umudum vardı, ne de isteğim. Uzay boşluğunda yörüngesini yitirmiş gibi dönüp duruyordum. Hızı durmadan azalarak. İpini koparmış bir balon gibi, kendi gözlerimin önünde uzaklaşıyordum sürekli.

Şimdi, uzandığım köşede, aralık balkon kapısından içeri giren esinti, önce kokusuyla burnuma çarpıyor. Sonra tabanlarımı şöyle bir okşayıp evin içine dağılıyor. Yeniden koku alıyor burnum, yeniden duyarlı tabanlarım. Okuduğum satırların arasından gökyüzünü görebiliyorum yine. Tasarılar yaparken yakalıyorum gözlerimi. Görüntülerden çekip yeniden satırlara döndürüyorum. Üç zaman dilimi bir kaç kez daha iç içe. Okuyorum, satırların arasından 'önceki zaman'ı görüyorum ve geleceği düşünüyorum. Çocuk öyküleri, ilk tasarıya göre, yarılanmış durumda. Sayrılıktan önce, üst üste her sabah yazabilecek gibiydim. Yine 'olabilir' görünüyor. Öyleyse birkaç güne değin ressama götürülür hale gelecek. Resimlendikten sonra da basılabilir. Sonra, sıradaki öbür taslağa yönelebilirim. "Analar.."ın altıncı şiirine başlamış, bitirememiştim Temmuz'da. Onu bir yedinci izleyecekti, sekizinci, dokuzuncu, kısa aralarla. Zaman yine yetersiz hepsini bitirmeye. Kasımda, Kitap Fuarı'nda okur karşısına onunla çıksam iyi olacaktı.

Şimdi, uzandığım köşede, böyle bir tansık da 'olabilir' görünüyor. Neden olmasın, bütün iplerimi koparıp gözlerimin önünden uzaklaşma, değişik bir dünyaya doğru? Bitmeden geri dönmesem? Öyle yakınımda ki, zaman zaman ona dokunur gibi oluyorum. Acı, elimin uzanacağı kadar yakın. Öbür insanlar, ip altında yıllardır bekleyenler, kimvurduya gidenler, yargısız infazlarda, gözaltında, açlık grevlerinde canlarından olanlar, onların acılı, öfkeli, tepkili anaları. Onlara dokunacak kadar parmaklarım duyarlı. Bütün iş, onları da alıp gitmek, sürekli birlikte olacağımız bir yörüngeye yerleşmek. Parmaklarım bir değiyor, bir uzaklaşıyor yoksa. Acı, bir ısınıyor bir soğuyor. Avuçlarımda tuttuğum halde bir dayanılmazlaşıyor, bir yatışıyor. Benim yazgım da bu. Sürekli kılmak. Sürekli yakın, sürekli sıcak, sürekli dayanılmaz. Başka türlü o olamam, onu yazacak kadar.

10 Eylül 1994 / Erikli

Dün gazetede okuduğum bir başka yazı Yılmaz'la (Güney) ilgiliydi. Onun ölüm yıldönümü dolayısıyla yazılmıştı ve 50 yıllık yaşamını şöyle bir gözden geçirmeye adanmıştı. Onu okuyunca, ister istemez 50'li yılların ortasına doğru gittim. Yılmaz'la tanıştığım yıllar, aynı zamanda yaşamla, hatta kendimizle tanıştığımız yıllardı. O zamanlar hepimiz birer olanaktık. Yaşamda alınacak yolun, varılacak sonuçların birer olanağını temsil ediyorduk. Çeşitli yeteneklere, bakış ve kavrayış eğilimlerine sahiptik. Kiminde bu, çok saydam görünüyordu. Ama yeteneklerin işe yarayacağı, bakış ve kavrayışların bir sonuca ulaşacağı kesin değildi.

Nitekim içimizden birçoğu ortadan çekildi. Kuşkusuz yaşadı ve hâlâ da yaşıyor. Ama yazmayı, sanat yapmayı bıraktı. Bir yerlere gelmeyi, bir şeyleri var etmeyi beceremedi ya da başaramadı. Ona bir daha rastlamadık, varlığından haber alamadık. Oysa başlangıçta durumlarımız aynıydı. Aşağı yukarı aynı tür ailelerden geliyorduk. Aynı düzeyde eğitim görmüştük. Yeteneklerimiz bizi alıp hemen sivriltecek kadar kapsamlı değildi.

İşte bu ortamda, yine de, benzerlikler ortasında sivrilmiş kimi aykırılıklar da gösteriyorduk. Yılmaz'da olan bir şey vardı ki, o biz de yoktu. 'Yapma gücü' dediğim şey, onda elle tutulurcasına belliydi. Denebilirse, o ortamın insanları olarak bizler ikişer kümeye ayrılabilirdik. 'Yapma gücü'nü hemen ortaya koyanlar, 'yapma gücü'nü temellendirmeye çalışanlar. Yapanlar, yapılanları seyredenler. Yapanlar, yapılanları yorumlayanlar vb.

Yılmaz, yeteneğini 'yapma gücü'nün buyruğuna vermişti. Bu, daha o yıllardan bellliydi. Çünkü, bizim gibi, olanları seyretmiyordu. Onların içinde bulunmak istiyordu. Yeteri kadar gözüpekti: Hem öyle yaşamak için, hem sonuçlarını göğüslemek için. Biz, insanlara nasıl davranacağımız konusunda tartışırken, o kararını ver-

mişti. Verdiği kararın sonuçlarından korkmayacak kadar da yürekliydi. (..) Biz yaşamı, nasıl davranmamız gerektiğini araştırırken, o birtakım kararlar vermişti. Nitekim bu kararlar doğrultusunda ilerlediğini sonradan hep birlikte gördük. Ereklerini belirlemiş, bu ereklere ulaşmak için neler yapacağını inceden inceye hesaplamıştı. Araya giren ilk tutkluluk, yalnızca biraz gecikmesine yol açmıştı.

Tıpkı sanat anlayışını ilk açıkladığı günkü gibiydi her şey. Öykü yazıyordu ve kalemi eline almadan önce ne yazacağını satır satır oluşturuyordu kafasında. Tasarı bittiğinde yalnızca kağıda dökmek kalıyordu. Sonraki hapislik yıllarında içerden bir film hazırlayıp çekimini sağladığını duyduğumda hiç şaşmamıştım. Aramızdaki ayrım, yapmak ile yazmak arasındaki ayrımdı. Onun için sanat da yapılan bir şeydi. Bir öyküyü yazmıyor, yapıyordu, kuruyordu. Biz ise yazıyorduk. Üstelik her yazdığımızda başka bir öykü yazıyorduk. Kurgu bizim için bir çalışma süreciydi. Aynı konuyu aynı ayrıntılarla yazsak bile, her yazışta yeniden kurguluyorduk.

(..) Vanessa Redgrave'ın **Bir Yaşamöyküsü**'nü okumaya başladım. Daha ilk sözcüklerinde gerçek bir insanı yanıbaşımda buldum. Yarı yarıya izleyebildiğim bir ortamdan söz açıyordu. Aşağı yukarı aynı yaşlardaydık. İkinci Dünya Savaşı'nın iki ayrı cephesinde geçmişti çocukluğumuz. Ve onu okurken, hem kendimi düşünüyordum, hem de karımı. Aldığım kokularda, karımın çocukluğunu da içine sığdıran bir renk, bir tat vardı. Karımla konuştuğumuz kimi ayrıntıları, yazıma geçmiş olarak karşımda buluyordum. Ve yazılı olanı daha iyi analayabiliyordum.

Burdan yola çıkarak şöyle diyebilirim: Yazıya dökülmeyen, benim için gerçeklik kazanmıyor. Yaşamın anlamı bu bakımdan yazıda. Öyleyse çok daha önemli günler öncesinde sayılırım. Çünkü şu dört-beş ayda kendimi diyle getirmeye çalışacağım. Kendi gerçekliğimi sağlayacağım. Bugüne değin zaman zaman kafamın içinde evirip çevirmiştim, anlamını aramıştım. Kimi ipuçlarını yakalamış, kimi yorumlar yapmıştım. Ama artık kesinleşecekti. Yaşamın ne anlama geldiği gerçeklik kazanacaktı. Çünkü onu yazacaktım. Yazarken özgürdüm, ama yazıp bitirdikten sonra başka türlü yorumlayamazdım. Artık yalnızca 'o tür' yaşamış olacaktım. Aynı kişinin yaşamı birden çok yazılabilir. Benim için de geçerli bu. Ama "Hayır, sen öyle kendi yazdığın gibi değil, böyle yaşadın" diyecek birinin çıkacağını hiç sanmıyorum.

Bir başka korkum da, yazdıktan sonra belleğimin boşalması. Daha önce bu konuda deneyimim oldu. **Trenler Ne Güzeldir**'i yazana değin, belleğim kimi ayrıntıları özenle korumuştu. Yazdıktan sonra, daha az anımsamaya başladım. Hatta kimi ayrıntıları belleğimde değil kitabımda arar oldum. Ve yazdığım gibi anımsadım artık. Bu da bir yazarın, yaza yaza kendini çözdüğünü düşündürüyor. Bağlı olduklarından, belleğinde yaşattıklarından kurtula kurtula yaşadığını. Yaşamın bir döneminde yazarlığı bırakanları anlayabilir, onlara hak verebilirim. Yaşama, yıllar içinde bir 'yapma gücü' olmaktan çıkıyor, yapılanları anlama gücü haline dönüşüyor. Yapılanlar yazdıkça azaldığına göre, onları anlama gücü de kalmıyor. Bu da yaşamamakla eş anlamlı.

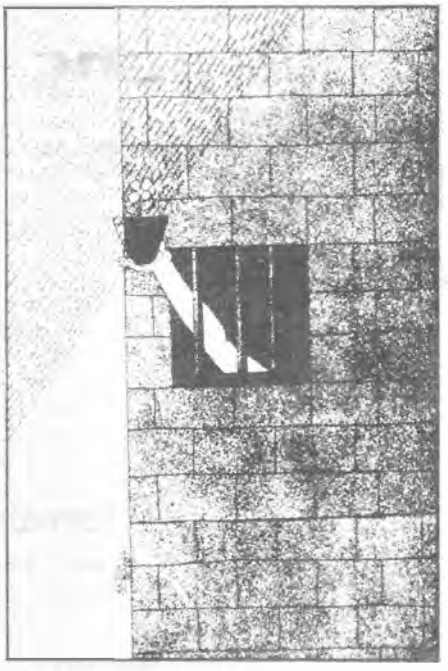

Waleed Nief Mohamad Doran

yazı

kim yazdı
bu şiiri kanatlarına
ey martıcık

rüzgarlar yazdı
sular yazdı
köpükleri yazdı gökyüzünün
bir de
bakışları çocukların

söyle hadi ne yazılı

- esirliğiniz

İdris Atmaca
"Şafak Şiirleri" dosyasından

Yaşlı ve genç dinozorlara dair

D. Mehmet Şekeroğlu

Adam Sanat'ın Eylül '94 sayısını karıştırırken, Mehmet H. Doğan'ın "Şiirce" adlı yazısı ilişti gözüme, bir göz attım. Yazının sonlarında, Atilla İlhan ve K. İskender isimlerini görünce meraklandım, dikkatimi yoğunlaştırdım. Roni Margulies'in, Atilla İlhan'ın 1982'de genç kuşak şairlerle ilgili olarak söylediği, bunların, "Alafrangalık olsun diye... anlam ve çağrışım yükü sıfıra yakın uydurma kelimelerle soyut bir şiir yazdığı..." görüşünü esas alması ve sonuca varması rahatsız ediyor Doğan'ı: "(Bunlar), anlama ve çağrışım yükü sıfıra yakın uydurma kelimelerle değil, tümüyle anlamsız koca şiirler... Ne başı ne sonu olan; hiçbir şey anlatmayan, hiçbir şey söylemeyen, ayakları yere baslayan şiirler." Doğan bu sözleri "Sombahar"da (sayı 23) okuduğuna inanamıyor. (Bu, şu anlama da geliyor: "Benim dergimde böyle yazıları yayınlamam. Sombaharı'nda yayınlamaması gerekirdi" İşte Doğan'gillerin fikir özgürlüğü buraya kadar!) Margulies'ten yine şu alıntıyı yapıyor Doğan:

> *"Bu kuşak 'kendi kanını emen kara kuşak mı', bilmem, ama tüm şiir, dergi ve kitap okuyucularıyla dalga geçen, kendini müthiş zeki zanneden bir yaramaz çocuklar kuşağı olduğu kuşkusuz. Dalga geçen, çünkü söyleyecek hiçbir ciddi şeyi olmayan bir kuşak. Bu kuşağın şairleri, şiirlerine bakılırsa, içinde yaşadığımız dünya hakkında, Türkiye hakkında insanlığın sorunları ve sevinçleri hakkında, hatta kendi bireysel sorun ve sevinçleri hakkında hiçbir görüşe sahip değil."*

Doğan, Margulies'in yazısının, olguları toptancı bir görüşle ele aldığı, elmalarla armutları hiç ayırmaksızın aynı torbaya koyduğu için temelde yanlış olduğunu yazıyor. Yazının bundan sonraki bölümünde, kendini azıl rahatsız eden noktaya geliyor Doğan. Onu şaşırtan, ona aylarca yanıt aratan konu, Margulies'in K. İskender'e karşı Atilla İlhan'ı nasıl olup da savunabildiği. Doğan: "Atilla İlhan'a bu övgüleri yapan, benim yaşımdaki bir dinazor olsa anlarım da, üstüne üstlük Enis Batur'un Gri Divanı'nı sevdiğini söyleyen bir genç şairin, "şair-i azam"ın mezarında çıkaracağı seslerle kuşağının bütün şairlerinin üzerinde bir değer biçmesini anlayamam, anlayamıyorum."

Doğan, daha sonra, Enis Batur'un bu yıl içinde üç kitap çıkardığından söz ediyor ve isimlerini yalnızca kendisinin ve kendisi gibilerin bildiği, şiirlerini yalnızca kendisi gibi birkaç kişinin okuduğu birkaç -sanırım yeni yetme- 'şair' ismi sayarak yazısını bitiriyor. Öyle ya, postmodern döneme hemen uyan biri olarak Doğan, bu sistemde reklamın önemini çok iyi biliyor. Önemli olan belirli isimleri progapandayla zihinlere yerleştirmek. Ne kadar satarsa kardır!

Bildiği bir başka şey de, Enis Batur'un 'Gri divan'ından hoşlanan birinin, Atilla İlhan'ı sevmeyeceği. Kendi dar mantığı açısından haklı.

Her genç şairin, yazarın, yaşlı dinozorlaraz karşı çıktıkları için 'sanatçı' olabileceklerini savunmak, ancak Doğan gibilere yakışan düz bir mantıktır. Doğan, Margulies'in elmalarla armutları birbirine karıştırdığını söylüyor. Evet, elmayla armut birbirine karıştırılmalı. Fakat Doğan utanmasa, Atilla İlhan'la K. İskender'i açıkça aynı kefeye koyacak. Oysa, kendisinin de dediği gibi, ne elmayla armut birbirine karıştırılmalı, ne de, bence, elmayla irin.

Bir şairin, genç olduğu için dinazorluktan kurtulabileceğini savunmayı, düz mantık bile kabul etmez. Ortalıkta, Osmanlı düzenini özleyen ve üstelik postmodern takılan birçok genç 'şair' dolaşıyor ve bunların çoğu, burjuva ideolojisinin tipik özelliklerinden olan kötümserlik, karamsarlık, yorgunluk, bezginlik, emekle-emekçiyle dalga geçmek, kendi halkını aşağılamak... gibi gerçekten dinazorca özellikleri barındırıyorlar bilinçlerinde, bilinç altlarında.

Bunlar, değil 'şair', 'insan' olmanın bile A'sını dikkate almayan; kapitalizmin rahat yürüyebilmesi için insanların körleştirilmesi işlevini üstlenmiş -belki bu işlevi üstlenrdiklerinin kendileri bile farkında değiller- türedilerdir.

Aralık 1994

İstanbul Mızıcıkalarıyla ilgili elime ne geçerse fotokopisini çekerek bana veren Şahabettin (Buz), bu defa da, A. Oktay'ın O. Pamuk'un yeni kitabıyla ilgili Gösteri 'de (Aralık '94) çıkan yazısını bırakmış benim için Arkadaş'a. Yazı, "kitap satılsın!" diye yaz(dır)ılmış ancak, A. Oktay bile artık Pamuk'a yer yer tavır koymaktan kendini alamıyor yazısında.

Oktay'ın yazısı üzerinde fazla durmaya gerek yok. Yazıdan yaptığım şu kısa alıntı, birçok şeyi söylüyor sanırım:

"Gitgide **sofistike** bir yazar olmaya başlayan Orhan Pamuk, kitabın içinde bir eliyle verdiğini öbür eliyle alır ve bu işlemi sürekli yinelerken, elbette ustalık göstermektedir. Ama belki **Kara Kitap**'ın bazı tadsız (böyle yazılmış; düzeltme yapmak bana düşmez: **M.Ş.**) anıla-

rından kaynaklanmış olan sinirliliği gözleniyor Yeni Hayat'ta."

Cağaloğlu'nda, (hep söylerim; bu bir yer adı olmaktan çok, bir anlayışın simgesidir) kapitalist sistemin açık borazanları, postmodern takılan türediler ve İstanbul Mızıkıcıları yanısıra, bir de 'solcu' geçinen, ama özde kendi narsist çıkarları için kullanmayı ve aşağılamayı "sosyalizm, aydınlık, şafaklar..." adına yaptıklarını söyleyen ve buna hatta zaman zaman kendileri bile inanabilen bir yığın megeloman-boss yazar-çizer, dergici var. Sado-mozohist ve narsist 'simptom'lar gösteren bu saldırganlar zatlar, kapitalist sistemi yüksek sesle bağırarak eleştirirken öylesine şov yaparlar ki, sisteme karşı olan bozulmamış genç ve körpe beyinler, sese gelen kuşlar gibi bunların etrafına üşüşsünler. Hikayenin sonunu anlatmama gerek yok sanıyorum...

27.12.1994'te, TRT-INT'te 'Okudukça' programına çıkan Adnan Özyalçıner yeni kitabının tanıttı. Küllük'ün yerinde yeller estiğini, hep bildiğimiz, "Ah, vah, nerede o eski... Geldiler, İstanbul'u bozdular!.." teranesini okudu, daha doğrusu tam okumaya çalışırken sözü boğazında kaldı. Kamerayla film çekildiğini gören, dar ceketli, dokuma, rengarek kazaklı, kasketli, kara-kuru... insanlar, "Bu adam neden bahsediyor acaba?" diye düşündüklerinden ve belki de filmde yer almak istediklerinden olacak, cemaat ruhuyla Adnan Bey'e yaklaşıp durdular, görüntüye girdiler. Eski Küllük'ün yerinde küller ve yeller estiğini (ya da buna benzer şeyler) söyledi Adnan Bey, ancak, iş bunun neden böyle olduğunu söylemeye gelince bunaldı, bocaladı. Suçlama faslına gelince, "Turistlerle dolu orası şimdi!.." gibi şeyler söyledi, İstanbul'u -onun gözünde- İstanbulluktan çıkaranlara tam boşaltamadı, etrafı kötü fena şekilde sarılmıştı çünkü... İnsan olarak saydığım Adnan Bey'e çağırımdır: Sayın Adnan Bey, bildiğim kadarıyla sizin babanız da İstanbul'a gelmiş ve ekonomik zorluklar içinde bunalan bir işçi olarak, yaşamını emeğiyle, alın teriyle kazanmıştı. Siz iyi bir insana benziyorsunuz. Lütfen toplumsal kimliğinizi bir kez daha gözden geçirin. Sırf İstanbol Mızıkacıları'nın içinde olabilmek için, o kasketli insanların (onlar ki suda balık, havada kuş gibi çokturlar, kahreden de, yaratan da onlardır!) yanında rahat konuşabilme özgürlüğünden mahrum olmaya, onların arasındayken bunalmaya değer mi, bir kez daha sorun kendinize lütfen. "İstanbul bozuldu" demekle yetinmeyin, sizin çocukluğunuzu süsleyen -sürekli üzerinde durmanızı saygıyla karşıladığım- güzel İstanbul'un neden "bozulduğunu" da sorun bir kez kendinize. Gözünüzü hep gecekonduların yarattığı 'çirkinliklere' dikmeyin; biraz da gecekondulu ırgatlar kullanarak ağaçsız bahçesiz, betendon camdan gökdelenler dikenlere de bir göz atın ve İstanbul'un neden bozulduğunu bir kez daha sorun kendinize. Siz, doğru cevabı bulabilecek güçtesiniz. Cesaret, biraz cesaret. Kaybedecek birkaç İstanbul Mızıkacısı nostalijistten -ki siz proleter çocuğu olarak onları zaten hiçbir zaman kazanamadınız; kendinizi aldatmaktan vazgeçin artık lütfen!- başka bir şeyiniz yok. Kazanacağınız şey mi? O kara-kuru insanların yanında rahat konuşabilmek. Değmez mi?

`Okudukça´ programına çıkan Adnan Özyalçıner yeni kitabının tanıttı. Küllük´ün yerinde yeller estiğini, hep bildiğimiz, "Ah, vah, nerede o eski... Geldiler, İstanbul´u bozdular!.." teranesini okudu, daha doğrusu tam okumaya çalışırken sözü boğazında kaldı. Kamerayla film çekildiğini gören, dar ceketli, dokuma, rengarek kazaklı, kasketli, kara-kuru... insanlar, "Bu adam neden bahsediyor acaba?" diye düşündüklerinden ve belki de filmde yer almak istediklerinden olacak, cemaat ruhuyla Adnan Bey´e yaklaşıp durdular, görüntüye girdiler.

29 Ocak 1995

Bu yazının, buraya kadarki bölümünü bir ay kadar önce yazıp bırakmıştım. Şahabettin, bana, başta sözünü ettiğim R. Margulies-M. Doğan 'tartışmasının' devamı niteliğinde bazı yeni materyaller getirince, biraz daha sürdürme ihtiyacını duydum yazıyı. Adam Sanat ve Gösteri dergilerinde Margulies'le tartışmaya girenlerin (Enis Batur ve Mehmet Yaşın dışında) isimlerini vermek istemiyorum. Sayıları kabarık, ama fikirleri birbirine benzeyen bu toplum dışı ve insan ötesi 'şairlerin' (ve onların yardakçılarının) zihniyetini anlayabilmek için, onları temsil eden Enis Batur'dan, (bu arada, dolayısıyla, alıntı yaptığım bölümde onunla konuşanlardan olan Roni Margulies ve Mehmet Yaşın'dan) bir-iki alıntı yapmak istiyorum:

> *R. M: (...) Şiir okunmak için, üstelik Türkiye'deki o dar şiir okuru için de değil, çok daha fazla insan tarafından okunmak için yazılır. Dolayısıyla, az insan tarafından okunacağını düşünerek yazdığında anlaşılmak gibi bir kaygın da olmaz.*
>
> *E. B: Bu yaklaşımında biraz okuru kutsamak yok mu? Birkaç bin, belki birkaç on bin kişiden söz ediyorsun. Acaba onlar kutsanacak durumdalar mı?*
>
> *R. M: Bence öyle. Yoksa o zaman şiir yazmanın ne anlamı var?*
>
> *E. B: (...) Ama bir şairin, Beat Generation ya da başka bir akımla yakın ilişki kurmasında bir sakınca mı var?*
>
> *M. Y: Hayır, elbette yok. Ben bunun yenilikçilik olarak sunulmasına itiraz ediyorum.*
>
> *E. B: Ama bir şairin kendi serüveninde bu bir yenilik olabilir.*

M. Y: Türk şiiri için bir yenilik olduğunu sanmıyorum.
E. B: Türk şiiri ayrı. Ben Türk şiirinin temsilcisi değilim. Beni ilgilendirmiyor. Ben kendi şiirimi yazmaya çalışan bir insanım. Ben XVI. yüzyıl rönesans şiiriyle kafayı bozdum örneğin. İki yıldır bununla uğraşıyorum. Bu benim şiirim için bir sakınca mı?

(Batur'un ne kadar sık ben dediğinin farkına vardınız mı? M.Ş.)

(...)
E. B: Kimse bizim şakağımıza namlu dayayıp şiir yazdırmıyor. Kimse bizi Türkiye'de yaşamaya zorlamıyor, yazmaya da bizi zorlayan yok. O yüzden kimse halinden şikayet etmesin (...). (Adam Sanat, Kasım '94, s. 50-65)

Yorum yapmaya gerek var mı? İşte Mehmet H. Doğan'ın savunup durduğu anlayış bu!

Enis Batr'u ve onun gibilerini, Benjamin'in, ölmeden önce elinde bulunan ve sonra kaybolan çantasının sırrı; XVI. yüzyıl Rönesans şiiri, Beat Generation... gibi yüce konular ilgilendirir. Türk toplumu ve insanı mı? Türk şiiri mi? Aman canım, bu tür banal şeylerle kalemini kirletir mi Bay Batur! Kimse kimseyi zorlamıyor, zorlayamaz; adam, Türk toplumunun ve insanın şairi olmaya, böyle basit şeylere dilini, elini bulaştırmaya mecbur değil tabii! Onun için, ne ekonomik baskılar, ne fikir özgürlüğü konusu, ne de şirketleşen, komprodor burjuvazinin borazanlığını yapan, seçkinci medyaların diktası sorun oluşturuyor.

Yazıya dinozorlarla başladık, onu yine dinozorlarla bitirelim: Türk toplumunun olduğu gibi, Türk edebiyatının da en önemli 'sorun'larından biri, bazen edebiyat dinozorlarının Türkiye toplumsal coğrafyasında kendilerini yabancı hissetmeleri, gönüllerinde yatan gerçek sılanın Batı toplumsal coğrafyası olmasıdır. Böylesine korkunç bir şizofreniyle Türk toplumunda bunalan bu dinozorlar, gerçek sılalarında yaşayamamalarının acısını o cennetimsi Batı bahçesine gidememelerinden, Türkiye'nin onların anladıkları anlamda tam bir Batı bahçesine dönüşememesinden 'cahil sürü' halk(ların)ı ve bu halkla dayanışmaya giren toplumcu yazarları sorumlu tutarak -bu 'sürü halk'tan ve 'sosyalist gerçekçiler'den çıkarırlar. Çoğu reklamcı ve şovcu olan ve yarı Batı tarzı bir yaşam ve lüks içinde yaşayan bu seçkinci yazarlardan, şiirlerinde, öykülerinde... toplum veya insan unsuruna da yer vermelerini beklemek safdilliktir aslında. Bunların nihayi amacı, nötron bombasına benzer bir etkinlikte, insanı tamamen safdışı edip, yalnızca eşya ve şekillerin var olduğu bir semboller şiiri yaratmaktır. Kendilerini yabancı hissettikleri toplumdan ve bu toplumdaki insanlardan söz etseler, bilinçaltlarını örümcek ağı gibi sarmış olan 'gerçek sıla'larına ihanet ettikleri duygusuna kapılırlar, ki şizofrenin 'cart' ettiği/edeceği yer işte burasıdır.

Bunlarla uğraşmaya ve böylece bunları tartışma gündeminde tutmaya da değmeyeceğini öğrenmenin artık zamanı gelmedi mi acaba?

gece vardiyası

ver elini
selim çavuş
bu bir vardiyadır
kazmalar yukarı
yürüyün bakalım

saat 24
gece
bu sel insan seli
kan değil damarlar
kömür tozu
gözleri bakışkan
bu sel insan seli
her vardiya
sil baştan

dönen çarkların ihtişamı
havabasarın uğultusu
kafes kafes
bu ne azamet
bu ne medet kıvırcık

omuzunda kazma
türküyü vurdu dağlara
vardiyası gece
giysisi kara
kapkara

Mevlüt Kırnapçı

Eksensiz eleştiri

B. Sadık Albayrak

Her türden düşünsel etkinlikte olduğu gibi eleştiride de incelenen nesnenin belirliliğe kavuşturulması çok önemlidir. Bu belirliliğe kavuşturma, nesneyi bilinen eksenlere oturtma çabasıdır. Bilim değiştirmek için eksenleri arar. Eleştiri de yargılamak için eksenlere ihtiyaç duyar. Eleştirinin ölçütleri, eleştiri nesnesini içine yerleştireceğimiz eksenleri belirler.

Maddeci eleştirinin, temel eksenleri sanat eserini tarihi ve toplumsal yerine oturtmakla belirlenir. Bu temel eksenler içinde maddeci eleştiri, sanat yapıtının, estetik değerini, işlevini ve etkisini, yaratıcı sanatçı ve izleyici arasındaki bütünlüklü ilişkiyi ortaya çıkararak yargılar.

"Bana öyle bir kaldıraç verin ki dünyayı yerinden oynatayım" özdeyişindeki güven, doğru eksenlere dayandırıldığında, ne denli güçlü bir etkinin sağlanacağını vurgular. Bilim ve felsefede olduğu gibi, her iki düşünsel sürecin de önemli bir aracı olan eleştiri, doğru ve etkin eksenleri bulma ve harekete geçirme arayışıdır. Bu nedenle en önemli kavgalardan biri burda verilir. Eleştirinin eksenlerini belirsizleştirme, işlevsiz ve etkisiz eksenlere oturtma çabası egemen eleştirinin temel tuzaklarından biridir. Maddeci eleştiri içinse, çirkin ve düşman estetiği ortadan kaldırmak için gerekli kaldıracı yaratma mücadelesidir bu.

Eleştiriyi yasaklamak kadar, belki de ondan daha tehlikeli bir taktiktir, eleştirinin yanlış eksenlere kaydırılması. Eleştirinin sanat alanında yasaklanması pratiğinin bir örneği Nazi Almanyası'nda yaşandı. Goebbels edebiyat eleştirisinin yerine "edebiyat raporu"nu geçirdi. Eleştirinin "bozgunculuğu" berteraf ediliyordu. "Goebbels'in eleştirmen kavramını Mızmız kavramına indirgeyerek aşağılanması ve 'hain mızmız' kavramıyla aynı anlama getirebilmesi ve her türlü sanat eleştirisini yasaklamak istemesi, sadece entellektüel esintileri pohpolamakla kalmayacaktı. Bu progapanda uzmanı hesaplarını sosyal-psikoloji düzleminde yapıyordu. Almanların eleştiri karşısında mutlakiyetçi zihniyetten gelen o önyargılarını kullanabiliyordu." (1) Böylelikle egemen gerçeklik mutlaklaştırılıyor, değişimin önünü açacak hareketin düşünsel kaldıraçlarının oluşturulması engellenmekisteniyordu. Goebbels'in yasaklama ve baskıyla yaptığını, bugün eleştiriyi "zararsız" ölçütlere dayandırarak yapıyorlar. Buna göre, "eleştiri belirli sınırlar içinde olmalı". "Eğer sanat eleştirisi yapılıyorsa, sanat dışına taşmamalı." "Siyasanın dili işin içine karıştırılmamalı..." Benzeri sınırlamalara tekellerin progapanda aracı gazetelerde, televizyonlarda, kültür sanat dergilerinde sık sık tanık oluyoruz.

Tekellerin eleştiriyi silme çabalarının, ideologları eliyle nasıl kullanıldığını somutlamak için bu progapanda sütunlarından bir aktarma yapmak istiyorum. Şöyle: "Bilindiği gibi -ya da bilinmesi gerektiği!- üzere, eleştirel düşünme eyleminin en ayırıcı özelliklerinden biri, karalama ile eleştiriyi, varlığı kesinlikle gerekli kurumlar sözkonusu olduğunda ise, bu kurumların gerekliliğini yadsıma ile o kurumları eleştirmeyi birbirine karıştırmaktan titizlikle kaçınmasıdır. Bu nitelik yeterince önemsenmediği takdirde görünüşte eleştiri adı altında yapılan, gerçekte ancak yıkıcılığa yol açabilecek bir kısırlıkla noktalanır." (2) Tekellerin ideoloğu eleştiriye tekelci sistemle sınırlı bir eksen çiziyor. "Varlığı kesinlikle gerekli kurumlar" mutlaklaştırılıyor, sistemle sınırlı bir eksenin işlevini de somutluyor: Varolanı mutlaklaştırmak. "Bu kurumların gerekliliğini yadsıma" ile "bu kurumları eleştirme" birbirine karıştırılmamalı. Eleştiri kurumların ortadan kaldırılması düzeyine yükselmemeli. Bu düzeye yükselen eleştiri, tekelci sistem için tehlikeli demektir. Bu kadar açık yazılamaz.

Bu nokta son derece önemli: Egemen eleştirinin en büyük korkusu, değişim korkusu. Bu nedenle, "eleştiri yıkıcılığa yönelmemeli!" diye direktifler veriyor.

Bu ibret verici eleştiri nizamesini biraz daha okuyalım: "Öte yandan yine eleştirel düşünce açısından bir başka 'olması gereken' de, eleştirinin yadsındığı ya da gereksiz görüldüğü için değil, fakat önemsendiği için eleştirildiği noktasının en az eleştiriler kadar vurgulanmasıdır. Örneğin eğer konu üniversite kurumuysa, sürekli olarak yalnızca olumsuzluklar ya da aksaklıklar üzerinde durmak, üniversiteleri ancak bir şeyler iyi gitmediğinde 'kayda değer' bulmak, yapıcılıkla ilintisi bulunmayan bir tutumdur. Hangi kurum söz konusu olursa olsun, yapılması gereken, 'ben seni eleştiriyorum çünkü seni önemsiyorum ve hep daha iyi olmanı istiyorum; bu nedenle, seni eleştirmek kadar haksız saldırılar karşısında sahiplenmeyi de görev biliyorum' tarzındabir yaklaşımı, o kurumca algılanabilecek netlikle ve sürekli sergilemektir." (3) Burada, burjuva eleştirisinin ekseni ya da eksensizliği bütün açıklığıyla yazılıyor. Eğer varolanı korumakla sınırlı olacaksa eleştiri, eleştiriden geriye ne kalır? Eğer eleştirinin ekseni verili olan, egemen gerçeklik olacaksa, tarihi eksen ortadan kaldırılılacaksa, bu eleştiri mutlaklaştırmaktan başka ne işe yarar? Bu sorular elbetteki yukarıdaki nizanname için çok lüks. Eleştiri nizannamesinin sorulara hiçbir ihtiyacı yok.

Eleştiriyi silmek için Goebbels'le yarışıyor nizannamenin yazarı. Bu nizannamenin yazarı Ahmet Cemal. Bütün bunları, polise yönelik eleştirileri "haksız" göstermek için yazıyor: İşkence, katliam, kayıplar, bütün bunlarla ilgili yazılanların "yıkıcı" olduğunu göstermek için.

Adorno, burjuva eleştiri karşıtlığının, o meşum ayrımına, "yapıcı" ile "yıkıcı" eleştiri etiketlerine dikkat çekerken, bir başka taktikten sözediyor: "Eleştiri hepten hoş-

görülecek olduğunda ya da insanın kendisi eleştirici biçimde hareket ettiğinde, eleştiri kelimesine 'yapıcı' sıfatı da eklenivermiyor. Bu arada, eleştiriyi ancak, eleştirelenin yerine daha iyisini önerebilecek birinin yapabileceği de varsayılmıyor değil." (4) Bu taktik, en popüler taktiklerden biridir. Hiçbir konuda düşünmeyen birinden eleştiriyle ilgili ilk duyacağınız itirazlardan biri budur. "Eleştiriyorsun ama sen yerine ne koyuyorsun?" Eleştiri, ortaya konan bir düşünsel yaratım olarak kabul edilmez. Eleştiri, mutlaka yapmak zorundadır. Olumsuzlamak, bu sistemde çoğunluğun korkularından biridir. Olumsuzlamanın diyalektiğin temel yasalarından biri olduğunu unutanlar, diyalektikle dönüştürücü eksenlerini oluşturmaya çalışanların arasında da vardır. Oysa, Adorno'nun da vurguladığı gibi, "Gerçekten de, eleştiriye, daha iyi bir pratik yolu salık verebilecek bir öğe katmak her zaman mümkün değildir." (5) Hele tekellerin ortaçağında bu iş çok daha güçtür. Olumsuzlamanın, tarihi ve toplumsal eksenleri eşitlikçi ve özgürlükçü, ortaklaşmacı bir toplumsallıktan yana belirginleştikçe, olumlu seçenek de varedilmeye başlanacaktır.

"Yıkıcı eleştiri" suçlaması, maddeci eleştirmenin en sık karşılaştığı burjuva eleştirisidir. Tarihi belirleyen mücadeleleri doğru kavramayan burjuva ideoloğunun eleştiri yapması da mümkün değildir. O, eleştiri niyetine nizanname yazabilir ancak. Sanat eserini, bir evin içindeki eşyaların yerini düzenleyen bir dekarötör türünden, kıyısından bucağından çekiştirmeye eleştiri olarak yutturur.

Bu çekiştirme teorisine geçmeden önce, tarihimizin gördüğü en yıkıcı eleştiri dönemlerinden birini de anmak gerekiyor. Lukacs, maddeci Rus eleştirmenleri için "yıkıcı"lık eleştirisini şöle çözümlüyor: "Çağdaşlarının çoğu, şairler olduğu kadar eleştirmenler de -daha sonra Çernişevski'nin ve Dobrolvubov'un çağdaşlarının yaptığı gibi- eleştirmen Belinski'nin her şeyi yıktığından, parçaladığından ama yerine hiçbir 'olumlu' şey koyamadığından yakınmışlardır. Belinski'nin eleştirel çözümlemeleriyle çağdaşlarından birçoğunun edebiyat kariyerini yıktığı doğrudur. Fakat daha sonra gelen kuşaklar bu çatışmalarda Belinski'nin yargısını değişmez biçimde onaylamıştır. Büyük eleştirmenin şiddetli saldırılarından birine uğrayıp da daha sonra böyle bir davranışa layık olmadığını kanıtlamış bir tek yazar yoktur." (6) Yıkıcı eleştirinin doğrulayıcısı tarihi toplumsal pratiktir. Çünkü o, verili tekelci gerçekliği yıkmak istiyor. Bugün, onların "yeni dünya düzeni", tekelci ideologları "doğrulamak" için baskı ve ideolojik şiddetini yoğunlaştırmış da olsa, diyalektik maddeci eleştirinin yıkıcı ekseleri, geleceğin dünyasının güzel olacağının ipuçlarını içeriyor.

Lukacs'ın çözümlemesi, içinde bulunduğumuz tarihi dönemle ilgili parellik kurmaya da elverişli. Yıkıcı Belinski'nin eleştirisinin estetik mücadeledeki katkısını şöyle değerlendiriyor Lukacs: "Belinski'nin eleştirisinin sözümona zalimliği Rus edebiyatında havayı temizleyen şimşekli, yıldırımlı bir havaydı, tıpkı Lessing'in eleştirisinin Alman edebiyatında olduğu gibi. Ve Belinski yeni gerçekçi kuşağın ilk yapıtlarının Rus halkı önüne çıkışını görecek kadar yaşadı. İşte o zaman amansız eleştirmen, Turgenyev'in, Gonçarov'un, Dostoyevski'nin ortaya çıkışını sıcak bir ilgiyle alkışlayan, yeni değerleri bulup ortaya çıkaran duygulu, anlayışlı ve ateşli bir insana dönüştü." (7) Bugünün dünyası da, tekellerin ortaçağını sarsacak bir edebiyata ihtiyaç duyuyor. Yıkıcı eleştirmenin yalnızca olumsuzlayan değil, aynı zamanda olumluyu çapalayan ve sulayarak gelişmesine katkıda bulunan bir bahçıvan olması için bu sanatla buluşması gerekiyor. Bugünün gerçekçi sanatçısı yıkıcı eleştirinin şimşekli havasıyla beslenerek, ihtiyaç duyulan yenilenmeyi gerçekleştirmek zorunda.

Bitirmeden tekelci eksensiz eleştirinin, dekoratör eleştirinin kuramına da kısaca değinmek gerekiyor. Bu kuramın abecelerinde "sanat eserinin estetik ölçütlerle değerlendirilmesi" en sık tekrarlanan tekerleme oluyor. Bu, genellikle maddeci eleştiriyle birlikte anılan bir tekerleme. Bu birliktelikle maddeci eleştirinin "estetik ölçütler" dışı bir eleştiri olduğu anlatılmak isteniyor. Estetik idealist felsefenin bilgi anlayışıyla tanımlandığında bunun böyle olmasına şaşmamak gerekiyor. Tekelci burjuva estetiği ve eleştirisi, "saf estetik ölçütler" anlayışıyla, bu tekelci kapitalist dünyayı dokunulmaz kılmak için, sanatın eksenlerini öte dünyaya taşıyor. Öte dünya üzerine vaaz veren papaz türünden sanat eserini, varolduğu sürece ve ilişkilere kapatarak, orasından burasından çekiştirmeyi birinci iş yapıyor.

Bu eleştirinin abecelerinden birinde, bu "kapatma"nın gerçekleri, "Yazın yapıtını hep başka nesneler için kurulmuş yöntemlerle, hep kendi dışında kalan verilerle açıklamayı amaçlayan yaklaşımların cılızlığı" yla(8) açıklanıyor. Ama bu "cılız"lık suçlamasına mahkum edilen yaklaşımların somut örnekleri verilmiyor. Bilgisiz okur için, korku filmlerinden ödünç alınma bir atmosferle, metafizik yaklaşım seçenek haline getiriliyor. "Yapıtın kendi kendisiyle açıklamayı seçmiş eleştiri 'içsel eleştiri' ", (9) yani bu öte dünyaya has eleştiri böylelikle ideal eleştiri ilan ediliyor.

"Yapıtı kendi kendisiyle açıklamak", boşlukta ya da tekellerin uzun gecesinin karanlığında yuvarlanıp durmaktır. Voltaire'in Candide'inden yüzyıllar sonra, yeni bir ortaçağın, çok bilimsel papazları, her şeyin ereğini tanrısal bir güce bağlamakta birbiriyle yarışıyorlar. Tanrının yerini "saf estetik ölçütler", ya da "kendi kendiyle açıklanan yapıt" almış olsa da arada uzun bir mesafe yok.

Onlara yakışan da budur. Feodal ortaçağdan tekellerin ortaçağına, dinin felsefesinden paranın felsefesine ne kadar büyük uzaklık varsa, eleştirisiz eleştirmenlerin eksensiz eleştirileriyle, İncil vaazcılarının yapıtları arasında o kadar ayrım vardır.

Bu eleştiri bulamaç eleştiridir. Eksensiz eleştiri, progapanda köşelerinden yaydığı nizamnameleriyle, bilgisiz okuru terbiye etmeye çalışıyor. Bulamacı yuttürmak için bu terbiyeye ihtiyacı vardır. Ama onların diliyle söylersek, bulamacı bulamaçla açıklasanız da, sonuçta tatsızlığını ortadan kaldıramazsınız. Geliştirici tarihi ve toplumsal sürecin güzel insanı, bu bulamacı reddecektir.

Notlar:

1. Thedor W. Adorno, Eleştiri Toplum Üstüne Yazılar, s. 128, Çev: Yılmaz Öner, İstanbul 1990

2. Ahmet Cemal, Cumhuriyet, 27 Temmuz 1995

3. Agg

4. Adorno, age, s. 134

5. Age, s. 134

6. Georg Lukacs, Avrupa Gerçekçiliği, s. 144, Çev: Mehmet H. Doğan, İstanbul 1987

7. Age, s. 144

8. Tahsin Yücel, Eleştirinin Abecesi, s. 59, İstanbul 1991

9. Age, s. 62

biz aç kaldık doğrudur
ya bu sancılar
kimi doğurur

birgün olur ısınır, mavi büyük ellerimiz
çelik diken, ateş tutan
sert ve akışkan
yaratan ellerimiz

suskun, ince ve düşünceli
çocuğunun başını
anasına göstermeden okşayan
kırkında bile babasının yanında
sigara tutmayan
köylü yanlarını göğsünde
harpten kalmış bir madalya gibi taşıyan
ellerimiz

güçlü, güzel ve yoksul
birlikte çalıştığı makineyi aşkla seven mavi
çifte koştuğu hayvana kardeşçe sözler söyleyen
sarı ellerimiz

mesai arkadaşına sıcak
sigara ikram eder gibi sıcak
ekmek böler gibi sıcak
patrona söver gibi sıcak
mesai arkadaşına sımsıcak
devrimi uzatan
kızıl ellerimiz

renkler içinde aç, üşümüş
mor damarlarının çatalında
yarınları kuran ellerimiz

o eller ki:
iş önlüklerini fırlatıp tezgaha
"ölümüne kalımına ulan" diyerek
sonu belirsiz grevlere
kimselere demedikleri bitmez çilelere
dursuz giren adamları yarattılar

o eller ki:
kıyısında dürülmüş sac ekmeğiyle
ayransız karın doyurup
zorda ve kıtlıkta çelimsiz öküzüyle
sürülmüş tarlasına diz çökerek
umut, sabır ve inançla acı acı susan
kara adamlar yarattılar

o eller ki:
bükülmez bakışlarıyla dimdik
susuz topraklar gibi çatlamış ağızları
parça kırmış makine sarsılışlarıyla
koparılırken hayattan
"yaşamak için büyük"
konuşmayan adamlar...
aç kaldığımız doğrudur
bu sancılar birgün bizi doğurur!..

Hüseyin Kıran

Sığınmacı kadınların uluslararası korunması

(UNHCR)*

Lien 22 yaşında ve Güney Doğu Asyalı. Iki yıldan uzun bir süre önce 79 kişiyle birlikte, köhne bir balıkçı teknesine bindi ve yakındaki bir ülkeye gitmek amacıyla denize açıldı. Yiyecek ve su stokları kısa sürede tükendi ve denizde geçen on gün sonrasında teknenin yakıtı bitti. Yardım çağrıları geçen gemilerce dikkate alınmadı. Tekne iki kere korsanların saldırısına uğradı. Ilk olayda, sığınmacıların değerli eşyaları ve servetleri ellerinden alındı. Ikincisinde, Lien korsanların teknesine alınan ve defalarca tecavüz edilen birçok genç kadından birisiydi.

Çeviren
Sencer Başat

Aycha 19 yaşında ve Güney Afrikalı. İki hafta süren bir kağnı yolculuğundan sonra, çölü bir baştan öbür başa geçerek, barınma ülkesine ulaştı. Su toplayan yaralarının verdiği acı ve fiziksel yorgunluk içinde bir sığınmacı merkezine gönderildi, ama sıkıntıları henüz bitmemişti. Komşu kasabanın bir polisi, karşı çıkarsa kendi ülkesine geri göndermekle gözünü korkuttuktan sonra Aycha'ya tecavüz etti. Tecavüz olayı tıbbi olarak da incelenerek sonuçta kanıtlandı. Sözkonusu polise karşı dava açılmış ve Aycha bakım ve koruma altına alınmıştır.

Pilar 25 yaşında ve Orta Amerikalı. Dul ve üç çocuğu var, kocası bir köy baskınında öldürülmüş. Üç yıl önce ailesinin güvenliği konusunda endişelenmeye başladı ve komşu bir ülkeye kaçma hazırlığı yaptı. Günlerce süren zor bir yolculuktan sonra aile üyeleri, onları bir sığınmacı ağırlama merkezinin oldukça güvenli ellerine teslim eden ve oradan da bir sığınmacı kampına gönderen UNHCR koruma görevlisinin devriye dolaştığı sınıra ulaştılar. Pilar, 1951 Birleşmiş Milletler Sığınmacı Konvansiyonu ve 1967 Protokolü kapsamına giremezdi, çünkü sığındığı ülke bu belgeleri onaylamamıştı. İki yıl süren kamp hayatının sonunda Pilar, sığınmacı bir kişiyle evlendi. Bununla birlikte evliliği, sığındığı ülkenin kanunları önünde tanınmadı ve yaşadıkları yerleşim merkezinde evliliklerinin kayıt edildiği bir sistem yoktu. Pilar'ın geçen yıl doğurduğu çocuk gayri-meşru kabül edildi. Kocası gibi Pilar da sığınmacı olduğu süredenberi yeni deneyimler kazanmıştı. Ancak sığındığı ülkeyle bütünleşme şansı bulunmamakta ve kendi ülkesinin şartları dönüşüne izin verene kadar, yasal sürgün konumunu devam ettirmek zorundadır

Lien 22 yaşında ve Güney Doğu Asyalı. İki yıldan uzun bir süre önce 79 kişiyle birlikte, köhne bir balıkçı teknesine bindi ve yakındaki bir ülkeye gitmek amacıyla denize açıldı. Yiyecek ve su stokları kısa sürede tükendi ve denizde geçen on gün sonrasında teknenin yakıtı bitti. Yardım çağrıları geçen gemilerce dikkate alınmadı. Tekne iki kere korsanların saldırısına uğradı. İlk olayda, sığınmacıların değerli eşyaları ve servetleri ellerinden alındı. İkincisinde, Lien korsanların teknesine alınan ve defalarca tecavüz edilen birçok genç kadından birisiydi. Denizde geçen 27 gün sonunda, sığınmacıları nihayet geçen bir gemi kurtardı ve en yakın limanda karaya çıkardı. Lien şu anda geçici bir kampta, batılı bir ülkeye kabul edilmeyi bekliyor. Sonradan sığınmacılara saldıran korsanların kimlikleri belirlendi ve Eyalet Mahkemesi'nde soygun ve tecavüz suçlarından onlara karşı dava açıldı.

Pich Kola 13 yaşında ve Hindiçinin'den. Yaklaşık üç yıldır bir sığınmacı yerleşim merkezinde kalıyordu. Kampın korunmasına rağmen, son zamanlarda kendi ülkesinden sızan silahlı gerillalar, sığınmacı halkı yıldırmak ve yağma etmek amacıyla zorla kampa girdiler. Pich Kola'nın ailesinin kulübesi yerleşim merkezinin hemen kı-

Fotoğraf
Hüseyin Elçi

yısında bulunduğundan, her gece kampın merkezine taşınıyor ve açık arazide bir araca sığınarak uyuyorlardı. Bir gece bir grup gerilla kampa girdi ve beş saatten fazla bir süre dehşet saçtılar. Saldırganların istedikleri parayı veremeyen sığınmacılar tek tek acımasızca öldürüldü. Pich Kola bir çukurun içinde saklandı. Annesi ve kızkardeşi ise o kadar şanslı değildi: Kaçmaya çalışırken vuruldular.

Yukarıdaki olaylar, kadınların sığınmacıyken veya sığınmacı olma sürecinde karşılaşabilecekleri bazı sorunları yansıtmaktadır. Hem kadın hem de erkek sığınmacılar birçok olayda aynı zorluklarla ve sorunlarla karşılaşıyorlar. Gene de sığınmacı kadınların, sadece kadın olmalarından dolayı tehlikelerle karşılaştıkları gerçeğine dayanan durumlar bulunmaktadır. Bütün sığınmacıların korunmasında gösterilen güvenlik çabalarında uluslararası topluluklarca belirlenen gereksinmeleri sağlamak amacı güdülmektedir.

Sığınmacı kadınların korunmasında ele alınacak en önemli sorunlardan birisi; fiziksel güvenliklerine karşı yapılan saldırılardır. Hem erkek hem de kadın sığınmacılar bu tür saldırıların kurbanları olsa da, sığınmacı kadınlar-özellikle daha fazla etkilenirler. Bu belki de, denize açılarak barınak arayanlara karşı yapılan korsan baskınlarında yaşanan kız kaçırma ve tecavüz olaylarındaki yüksek oranlarla, istatiksel olarak yansıtılmıştır. Geçen son beş yıl içinde yakyaşık 2400 kadın barınak arayıcı, Güney Çin Denizi'nde korsanlarca fiziksel saldırıya uğramış ve birkaç bin kadarı kaçırılmış olup; 1982'den beri sadece % 43'ü kurtarılmıştır. Dünyanın diğer bölgelerinde, sınır görevlilerinin ve sığınmacı kamplardaki kamp koruyucularının kadınlara yaptığı cinsel sapıklıkları kapsayan birçok kayıt bulunmaktadır. Dünyanın değişik bölgelerinde kadınlar; fiziksel güvenliklerine karşı tecavüzlerden, yaralanmalardan ve hatta, sığınmacı kamplara ve yerleşim merkezlerine yapılan askeri veya silahlı saldırılarılarından dolayı ölümle karşı karşıyadırlar.

Sığınmacı kadınlar nasıl tamamen güvence altına alınabilir? Saldırı olaylarına bakıldığında, deneyimler; sınır bölgelerindeki ve sığınmacı kamplardaki UNHCR varlığının caydırıcı bir etki yapabildiğini göstermiştir. Bu nedenle UNHCR'ın koruduğu kişilerden, fiziksel güvenliği ve rahatını denetleyebildiği yerlerde, öncelikli yararlananlar arasında sığınmacı kadınlar gelmektedir. Bölgedeki devletler, barınak arayanlara karşı gemilerde yapılan korsan saldırılarla ilgili, diğer yakın devletlerle yardımlaşarak, bu tür olayları durdurmak amacıyla gerekli tüm önlemleri almak için çalışmaktadırlar. Her şeye rağmen korsanlık problemi; gemilerdeki barınak arayıcıları için halen çok ciddi sonuçlar yaratmakta ve uluslarası toplulukların sürekli ilgisini gerektirmektedirler.

Uluslararası koruma konusunda sığınmacı kadınların karşılaşabileceği sorunlara gelindiğinde ,fiziksel güvenliklerine yapılan saldırılardan başka- uluslararası ko-

Saldırı olaylarına bakıldığında, deneyimler; sınır bölgelerindeki ve sığınmacı kamplardaki UNHCR varlığının caydırıcı bir etki yapabildiğini göstermiştir. Bu nedenle UNHCR'ın koruduğu kişilerden, fiziksel güvenliği ve rahatını denetleyebildiği yerlerde, öncelikli yararlananlar arasında sığınmacı kadınlar gelmektedir.

ruma felsefesinin temeli anımsandığında amacı; evrensel olarak kabul edilmiş yasal standartların uygulaması doğrultusunda, sığınmacıların kendilerinin içinde bulundukları olumsuz şartları düzeltmektir. Bu standartlar sığınmacılarla ilgili uluslararası antlaşmalarda (1951 Birleşmiş Milletler Sığınmacılar Konvansiyonu, 1967 Protokolü ve UNHCR kurulunun yasaları) belirlenmiş ve aynı zamanda insan haklarına da yansımıştır. Bu antlaşma şartlarından hiçbirisi sığınmacı erkekler ve kadınlar arasında bir ayrım yapmaz, temel varsayım; sığınmacı olan hepsi -cinsiyetine bakmaksızın, aynı sorunlarla karşılaşırlar ve eşit ölçüde karşılığını alırlar. Buna rağmen son belirlemede, sığınmacılarla ilgili uluslararası antlaşmaların ve insan hakları prensiplerinin etkileri, sığınmacı kadınlar sözkonusu olduğu sürece bozulmuş olabilir, çünkü sözkonusu bölgedeki kadınların sosyal durumları, antlaşmaların tam etkili olmasına izin vermemektedir.

Özelikle sığınmacı kadınların karşılaştığı problemlerin çoğu, günümüzde, silahlı çatışmaların veya kendi ülkelerindeki politik veya sosyal karışıklıklardan dolayı, güvenlik ve barınak arayışı içinde sınırları geçenlerin geniş hareketler şeklinde gelişen dünya sığınmacı probleminin değişmiş yapısı çerçevesinde ortaya çıkıyor. Bu tür durumlar, kuralların ve kanınların sık sık çiğnenmesine ve aile biriminin dağılmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda sığınmacı kadınların yüzyüze geldikleri koruma sorunlarının çoğu kendini belli etmektedir.

Nitekim, dikkate değer çalışmaların önemli bir bölümünde UNHCR kuruluşu; 1951 Birleşmiş Milletler Sığınmacı Konvansiyonu'na ve 1967 Protokülü'ne devletlerin katılımını arttırma yollarını aramaktadır. Bu çalışmalar büyük çapta göçlerin meydana geldiği, ancak uluslararası sığınmacı kanunlarının genelde yürürlükte olmadığı bölgeler için özel bir önem taşımaktadır. Bu dikkate değer çabalardan açıkcası tüm sığınmacılar yararlanacaktır. Bunun yanısıra sığınmacı kadınların korunması için etkili bir araç olması bakımından -yukarda referans olarak belirtilen uygulamaya yönelik değişik engeller dışında- sığınmacılarla ilgili uluslararası antlaşmaların uygulanmasını sağlamak konusunda özel bir dikkat gösterilmelidir.

Değişik ülkelerde yaşayan kadınların sosyal konumlarından ve onlara karşı yapılan uygunsuz davranışlardan dolayı; kayıtlara geçen olaylarda, barınma ve sığınmacı statüsü 1951 Birleşmiş Milletler Sığınmacı Konvansiyonu ile uyuşan kadınların sayısız örnekleri bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak 1951 Birleşimiş milletler Sığınmacı Konvansiyonu'nun tanımına uygun "belirli bir sosyal gruba" girebileceği varsayılan; içinde yaşadıkları toplumun sosyal kurallarını çiğnedikleri düşünüldüğünden, kaba ve insanlık dışı davranış gören kadınların görüşlerini almayı içeren bir öneriyi kabul etmiştir. Avrupa Parlamentosu, devletlere, 1951 Konvansiyonu'nu ve 1967 Protokolü'nü bu doğrultuda uygulamalarını hatırlattı. (*)

Şu anda kadınlar ve genç kızlar dünya sığınmacı nüfusunun çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Bu durumda, sığınmacıların lehine uluslararası eylemler sergilenirken kadınların gereksinmelerinin ve özel sorunlarının büyük bir faktör olarak düşünülmesi gerekir. Sığınmacı kadınların korunması konusu süregelen sığınmacı sorunlarına göre, genel sorumlulukların birinci derecede bir bölümü olarak düşünülmelidir. Çünkü geniş çaplı göçlerin durumu, kadınların konumlarının ve statülerinin açıkça belirlendiği, özellikle aile birimi gibi geleneksel yapılardaki bozulmayla sık sık açıklanabilir. Kadınlara sığınmacı olarak, uluslararası koruma antlaşmalarında tanınan koruma hakkı, memleketlerinden ve/veya barınma ülkelerindeki etkin tutumlarından dolayı tam anlamıyla uygulanamaz. Özetle, sığınmacı kadınların uluslararası korunması konusundaki herhangi bir tartışma; kadınların birçok toplumda karşılaştıkları sıkıntıların anlaşılmasını ve kadınların belirli bir grubun üyesi olarak; sığınmacıyken yüzyüze geldikleri özel sorunların farkına varılmasını gerektirir.

Şu anda kadınlar ve genç kızlar dünya sığınmacı nüfusunun çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Bu durumda, sığınmacıların lehine uluslararası eylemler sergilenirken kadınların gereksinmelerinin ve özel sorunlarının büyük bir faktör olarak düşünülmesi gerekir. Sığınmacı kadınların korunmazı konusu süregelen sığınmacı sorunlarına göre, genel sorumlulukların birinci derecede bir bölümü olarak düşünülmelidir.

Notlar

1. UNHCR: United Nations High Commissioner

2. 1951 birleşmiş milletler Sığınmacılar Konvansiyonu'nda alınan uygulama kararları 13 Nisan 1984 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nca benimsenmiştir.

("By Helping Refugee Women You Help Refugee Families", UNHCR, Switzerland, 1987)

Bölük pörçük uykulardan kalan üç uyak

1. onaltı bin milyon yılın uykusu

Bu sabah yine koşarak yetişti trene
vagonun sonunda boş bir koltuk buldu
atıverdi kendini oraya
başını buğu tutmuş cama koyar koymaz uyudu,
trene yeni binen ihtiyar,
eskiden büyüklere yer verilirdi
şimdi uyuma numarası yapanlar bile var, dedi.

Trende uykuya yatan genç adamsa
makinede onaltı saat, onaltı bin milyon yıl
her gün biraz daha yok oluyordu, hem o sırada
hayatının da kaç kez muhasebesini yapıyordu.
Bir, birikmiş kira borcum var,
kış yakın, odun almak için para bulmalı,
etti iki,
üstelik bir de karım gebe.
Pencere küçülüyor, tavan üstüne çöküyordu
evine döner dönmez uykudaydı ama faydasız
ne bel ağrıları diniyordu ne de uykusu.

Bunu dürterek uyandırdılar son durakta,
eyvahlar olsun
ineceği istasyonu geçmişti
işe geç kalıyordu,
telaşla trene tekrar bindi.
Bu kaçıncı, ben işyerimde tembel işçi istemem
başka iş bul kendine, dedi patron.
Arkadaşları makinelere sindi
genç adam nasıl karşı koyabilirdi patrona
hiçbir fikri yoktu
aklından yakmak geçti
yutkundu, kapıyı çarptı gitti.

Müfit Gürgün

Söyledim sana, şapka giyl..

Hasan Aziz

— Saçların birer verici olduğunu biliyor musunuz? Bütün saçlar verici, ampuller de alıcıdır. Bu alıcı ve vericiler yoluyla beyninizdeki bütün herşey okunabilir. Bu yüzden şapka giymeli insan. Şapkayı giymediniz mi, Rusya yapıverir yüklemeyi ve alır kafadakileri. Ne yapmak istiyorsun, ne yapmak üzeresin, neler tasarlıyorsun? Hepsini alıverir. Ne yapacaksınız o zaman? Hiçbir şey yapamazsınız. İşte o yüzden, şapka giymeli ve bütün ampulleri de en azından gazete kağıtlarıyla sarıp sarmalamalısınız ki yükleme yapıldığında kendinizi koruyabilesiniz.

Bunları anlatanı tanıyorum. Biz, ona profesör derdik. Hafif kaçık gelirdi bize. Onun için herşey bir ilimdi. Kalın bir defteri vardı. Habire bir şeyler yazardı o deftere. Bütün gazeteleri okur, bütün dergileri didik didik eder, sonra da oturur yazar, yazardı. Ne yazdığını soranlara verdiği cevap hep aynı olurdu:

— Bugün, meyan kökü ilmini çözüyorum, derdi örneğin.

Bir başka gün, yatırım teşvik izni ilimini, başka birinde kartvizit ya da namus ilmini çözdüğünü söylerdi. Çözer miydi bunca ilmi, hiçbir zaman öğrenemedik. Öğrenecek kadar ciddiye almadığımızdan mı yoksa öğrenme merakımız dumura uğratıldığı için mi bilemiyorum. Ama hiçbir zaman, profesörün ilimlere ilişkin neler yazdığını okumak ya da sormak merakını göstermedik.

Birgün gitti bizim profesör. Herkes, kıyıda bucakta onu aradı. Çünkü sözü vardı bize. Coca Cola ilmini çözdüğünü, aslının meyan kökü olduğunu ve artık herkesin evde yapıp içebileceğini söylemişti. İşte bu ilmin sırrı hepimiz için merak konusuydu. Acaba gerçekten çözebilmiş miydi bu vazgeçemediğimiz sihirli içeceğin formülünü? Ama gitmişti işte. Kimseler bilmiyordu nerde olduğunu. Sanki çözdüğü ilimler onu bizden çekip alıvermiş, hiç merak etmediğimiz yazdıklarıyla birlikte kaybolup gitmişti. Üzüntüden çok bir kızgınlık olduğunu hatırlıyorum herkeste. Sözünde durmadığı için kızıyorduk. Coca Cola ilminin sırrını anlatmaya söz verdiği halde anlatmadan çekip gitmişti. Ne sorumsuzluk!.. Sonradan öğrendik ki bizim bu profesör eski bir mahkummuş. O zaman herkes,

— Tabii canım, dedi. Belliydi zaten bir anormallik olduğu onda. Cola ilmini çözdüğü falan da yoktu. Palavraydı bence. Ben anlamıştım ama...

Profesörü birbirine karşı kimse savunmadı. Boşveer dedim ben de kendi kendime. Değer mi yarı deli bir eski mahkum için?

Sıcak bir gün. Profesörün, evden her zamanki yılgın alışkanlığıyla çıkıp geldiği işyerinde, arkadaşlarının, başına gelecekleri ondan gizleyerek, bir ihanet gibi konuştukları gün. Masada birikmiş yığınla kağıt. Tomar tomar. Hepsi incelenecek. Saatler sürüyor bu iş. Elinoğlu devletten teşvik kredisi alacaksa ben neden inceliyorum, diye düşündü. Zaten hepsi formaliteden ibaret değil mi? Teşvik alacaklar belli, almayacaklar belli. Bize laf olsun diye inceletiyorlar. Çoğu zaman ince eleyip sık dokumazdı zaten. Kimse de bir şey sormazdı.

— Danışıklı döğüşün yalancı hakemi olduk! diye umursamazca gülümsedi.

Birinci belgeyi aldı, inceledi bitirip imzaladı.

İkincisi... Bitti. İmza. Neyse bunlar, küçük miktarlardaki krediler. Şöyle bir gözgezdirmeye bile gerek yok.

Üçüncüsü... Nasıl bitecek bunca tomar? Evde misafir olacakmış bu akşam, bir şeyler almalı. Komşunun oğlu açlık grevinde miymiş? kimbilir neler yaptılar yine. İnceleme bitiyor. İmza. Evrak sepetine.

Dördüncü imza. Bu evrak, bakan beyin yakınının kartvizitini taşıyor. İncelemeye hiç gerek yok. Keşke her evrak böyle gelse. Okumaya, incelemeye gerek kalmıyor. Onlar bilir nasılsa işini.

İşte kartvizitli bir tane daha. Güzel. Bu da müsteşar beyin yeğeninin kartvizitiyle gelmiş. İncelemeye gerek yok. İmza. Sepet.

Altıncı evrakı çektiğinde bir kartvizit daha gördü. Güzeel! diye düşündü. Bugün şansım yaver gidiyor. Hepsi böyle çıkarsa iki saatte bitiririm bu evrak tomarını. Evrakı tam imzalayacaktı ki odacı geldi,

— Genel müdürüm sizi istiyor. Hemen gelsin dedi. Acilmiş.

Genel müdürün odasına girdiğinde yalnız değildi müdür bey. Yanındakiler müfettişmiş. "Üç evrakta tahrifat yapılmış" dedi genel müdür. Parmaklarını masada yapay bir sinirlilikle tıkırdatıyordu. Hırlar gibi sürdürdü:

— Toplam üç trilyon sekiz yüz altmış beş milyar üç yüz doksan üç milyon iki yüz doksan iki bin

kırk altı lira sekiz kuruşluk, üç teşvik. Bu teşviklerin incelenmesinden birinci derecede sorumlu olduğunuz vakıadır. Tahrifattaki sorumluluğunuz da öyle tabii. Uzun sözün kısası, bu evrak sahteciliği karşılığında aldığınız rüşvet belgelenemese de müfettiş beylerin raporu bunu kesinliyor. Buyrun...

Elini, müfettişlere doğru uzattı. Üçüncü kişi mali polis komiseriymiş. Kelepçeyi taktılar. Profesör şoktaydı. Hiçbir şey anlayamamış, sadece,

— Ama beyefendi nasıl olur?.. diyecek olmuştu. O ise,

— Hadi, hadi uzatmayın. Buyrun, demişti sadece.

İki müfettiş bir polis komiseriyle çıkmıştı dışarı. Başını öte yana çevirip yürüdü...

Peki ağabey, dedi Faruk. Senin bir de petrol ilmine ilişkin bir çalışman varmış bir zamanlar. Onu da açıklasan bir. Bak kış da geliyor, beleşten ısınıveririz sayende, fena mı olur. Profesör, derin bir iç geçirdi. Gözlerini iyice kıstı. Birileri, içten içe büyük bir acı veriyormuş gibi kırıştırıp buruşturdu yüzünü ve:

— Petrol ilimini, Rusya'nın yüzünden çözemedim evlat, dedi. Evde oturmuş, petrol ilimini çözmek üzereydim. O yoğunluk içinde ampullere kağıt sarmayı unutmuşum. Kafamda şapka da yok. Hani, ilmi tam çözdüm, çözüyorum ki namussuzlar ta Rusya'dan başladılar yüklemeyi yapmaya. Ben direniyorum, onlar yüklemeyi yapıyor, ben direniyorum, onlar yükleniyor. Muazzam bir mücadele başladı aramızda. Kesin kararlıyım, vermeyeceğim petrol ilminin sırrını. Ama adamlarda komünist inadı var. Yüklendikçe yükleniyorlar. Birden bir patlama! Yüklemenin şiddetinden, müthiş bir gürültüyle patlayıverdi...

Mehmet, heyecanla sordu:

— Patlayan ne ağabey?

— Tanker! dedi profesör. Şu Moda açıklarında patlayan petrol tankeri.

— Vay be! dedi Faruk. Biz onun Yunan kosteriyle çarpıştığı için patladığını sanıyorduk...

— Hıh... diye güldü profesör. O, işin örtbas edilmesi için uydurulduğu. Asıl neden, Rusya'nın, çözdüğüm ilmi almak için yaptığı yükleme. Hiçbir zaman açıklamadım tabii. Siz de duymamış olun.

Mahkeme, yıldırım hızıyla on iki yılda bitmişti. Profesör, resmi evrak üstünde tahrifat yaparak menfaat sağlamak, rüşvet almak ve Çıkrık Memurları Kanunu'nun bilmem kaçıncı maddesine aykırı davranmaktan yedi yıla mahkum oldu. Mahkeme karar verdiğinde, zaten cezasını beş yıl fazlasıyla yatmıştı. O nedenle hemen tahliye edildi. Yargıç gülerek,

— Eh, dedi, çıkrıktan beş yıl alacaklı kaldın, bir daha beş yıllık bir suç işlersen yatmazsın, fena mı?

Profesör, "şu çıkrık ilmini bir daha gözden geçirmem gerek galiba" diye geçirdi içinden.

Tahliye olduğunda ne karısının ne oğullarının ne de kızının izini bulabildi. Buruk da olsa, özgürlük merhaba! diye çıktığı ama koskoca bir hapishane olarak bulduğu duvarlar ötesindeki hayatta, hapishanede başladığı ilimleri çözme işini sürdürmeyi kararlaştırdı. Ama hayat sadece ilim çözerek geçmiyordu. Para da kazanmak gerekti bir süre sonra. Küçücük bir dükkan bulup kiraladı. Toka ilmi üzerine yıllarca çalışmıştı. Karar verdi, toka yapacaktı. Hemen kolları sıvadı, bir kaç kutu alet edeavat aldı borç harç. Pense, kargaburun, bir küçük demir testeresi, on metre sarı tel ve elli metre lastik. Şimdilik bunlar yeter.

İlk iş, hem ev hem de atölye olarak kullanacağı odacıktaki bütün ampulleri gazete kağıtlarıyla sarıp sarmaladı, çalışırken giyeceği ve saçlarını bütünüyle örten bir şapka aldı. Böylece, bütün alıcı ve verici ler kontrol altına alınmış oluyordu.

Osman amca o gün, cenaze namazı kılar gibi duruyordu karşımızda. O da okumuştu gazetedeki haberi. Pek gazete okumazdı aslında. Gazeteye verilen paraya acırdı. Bir pansiyonda kalır, çalışmaz, ama kimseden para istediği de görülmezdi. Tuvaletini tutamayacak kadar da yaşlıydı. Ara sıra merak eder sorardık, parayı nerden bulduğunu. O zaman derin derin düşünürmüş gibi yapar ve:

— Bir yerden geliyor, derdi. Sonradan onu da öğrendik. Ankara'da bir bürokrat akrabası varmış. O gönderirmiş parayı. Çok sonraları, Osman amca öldüğünde cenazesine gelmişti makam arabasıyla. Herkes, yıllarca Osman amcanın geçimini sağladığı için min-

net duymuş, ne iyi ne merhametli adam, demişlerdi.

Bir gün, bir yerlerden gelmemiş olacak ki kaldığı pansiyonun parasını ödeyemediği için Osman amcayı pansiyonun kapısına koyuvermişler. Profesörle karşılaştıklarında, acımış profesör. "Gel" demiş, "Bu gece bende kal, sonrasına bakarız." Hemen uyuyor Osman amca. Profesör, ertesi günün plan programını yaptıktan sonra o da yatıyor. Ertesi gün erkenden talkıp üretime başlayacak.

Gece, belki de sabaha karşı, müthiş bir karın ağrısıyla uyanıyor Osman amca. Fırlayıp iş hanının tuvaletinin kapısına dayanıyor. Kilitli. Bütün katların tuvaletlerini dolaşıyor, nefes nefese. Bütün katların tuvaletleri ertesi gün temiz bulunması için kilitlenmiş. Çaresiz geri dönüyor. Raflardan bir kutu bulup, bir çocuk gibi utana sıkıla içine bütün barsaklarını boşaltıp yatıyor. Sabah, o kutuyu erkenden dışarı atacak.

Sabah erkenden uyanıyor profesör. O gün onun için en güzel günlerden biri. İlk saç tokasını üretecek. Rafa uzanarak elini kutuya sokuyor. Penseyi alıp... O da ne? Eline vıcık vıcık bir şeyler bulaşıyor. Çekiyor elini kutudan, bir de ne görsün! Eli insan dışkısına bulanmış. Anlıyor durumu. Yakasına yapışarak uyandırıyor Osman amcayı,

— Kalk ulan!.. diyor, kalk! Söyledim sana, başına şapka giy dedim. Zaten saçın az. İşte yaptı yüklemeyi Rusya kafana, aldı toka ilmini. Şimdi de bana, senin aracılığınla, "biz senin kurduğun sanayinin içine sıçarız" demek istiyorlar. Rus ajanı mısın sen ulan pezevenk...

Osman amca, utançtan kıpkırmızı, dayanamıyor. Avazı çıktığı kadar bağırarak,

— Ben Rus ajanı değilim ama sen hırsızsın, rüşvetçi namussuz. Tanıyorum seni. Yıllar önce gazetelerde boy boy fotoğrafların çıktı. Trilyonlarca lira zarara soktun bu memleketi. Tüyü bitmemiş yetimin hakkı, bakan yeğenlerine, müsteşar akrabalarına teşvik kredisi diye dağıtılırken, sen çıkarın için bunlara gözyumdun. Asıl ajan sensin!

Profesör birden üzerine yığın yığın, tomar tomar kağıtların yığıldığını hissetti. İlk kez o sıcak günde, sonra da cezaevinde sık sık hissetmişti bunu. Uzun süredir yenmişti bu duyguyu ama işte şimdi yeniden... Tomarlar, kartvizitler, hiç incelemediği onca evrak geçti gözünün önünden.

— Hayır, diye mırıldanabildi, yalandı, tezgahtı...

— Koskoca çıkrık yalancı mı? diye kükredi Osman amca. Kozların elinde olduğunu hissediyordu. Aşağılanmasının acısını çıkarma fırsatını kaçırmak niyetinde de değildi.

— Söyle, yalancı mı ha! Hırsızsın işte! Rüşvetçiiii...

Hızla çıktı profesör, sahile doğru koşar adımlarla yürüdü.

Vapur bekleyen Teşvik dairesi memuru Veysi bey, o gün incelemek zorunda olduğu onca evrakı düşünmenin sıkıntısıyla beş kupona davultozu veren gazetesini aldı gazete bayinden.

Gazetenin birinci sayfasının manşetinde, ölü ele geçirilen on beş teröristin ve hiç kayıp vermeyen güvenlik güçlerinin haberi vardı.

Ekonomi sayfasının manşetinde gelişmiş ülkelerin kendi ülkesinin kredi notunu yükselttiği haberini okuduğunda, bundan kendine de bir pay çıkararak göğsü kabardı.

Spor sayfasının manşetindense, Avrupa fatihi futbol takımının galibiyet çığlıkları yükseliyordu. Velhasıl memleket dert üstü, murat üstüydü. Haberler sayfasının dibine sıkıştırılmış bir kaç satırlık habere gözü takılmadı bile. Haber, şöyle başlıyordu:

*"Bugün, Maltepe sahilinde karaya vurmuş ve 45 yaşlarında olduğu tahmin edilen bir erkek cesedi bulundu. Gömleğinin içine sıkıştırılmış olarak bulunan ve baş tarafında, **'İlimlerin İlmi ya da Yeniden Başlamak'** yazılı defterde, çıkrık aleyhine yazılmış yazılar bulunması nedeniyle örgütsel ilişkileri araştırılan cesedin...."*

Militanı Virgil

Efkan Şeşen
"Türküler, yılların imbiğinden gelmiş bir form, incelmiş bir estetiktir bana göre"

— Şöyle başlayalım istersen, müziğe ne zaman ve hangi koşullarda başladın?

— Müziğe, Metris ve Sağmalcılar cezaevinde ıslık çalarak başladım. Yani, tesadüfen gelişen olaylarla müzikal yeteneğim çıktı ortaya. Teşvik gördüm. Arkadaşlar teşvik ettiler. O dönem, cezaevlerinde çok yoğun teslim alma politikasının uygulandığı koşullarda tabi bu tür şeyler yapma imkanı, fırsatı azdı. Ama türkü, marş söylemek, şarkı söylemek bizi ayakta tutan, önemli moral kaynağı olan etkenlerdi. Teyp, televizyon, radyo falan olmadığı dönemlerdi ve nota bilgim de yoktu. Fakat aklımda kalan herhangi bir müzik türündeki melodilerin hepsini ıslıkla çalardım. Gece yarıları insanlar mektuplarını yazarlardı. İşte bu çaylarını içtikleri saatlerde Rodrigo'yu, Portofino'yu ıslıkla çalmamı isterlerdi. Evrensel melodilerin çoğu benim kulağımda kalmış. Onların hepsini hemen hemen çalardım. Böyle çıktı. Sonra daha ciddi süreçlere dönüştü, cezaevlerindeki mücadeleler. Bir iki beste yapmıştım bu arada. Metris Marşı falan da vardı aralarında. Bunların hepsi Grup Yorum'un arşivinde vardır. Mecit Ünal, Kuşatma'yı yapmıştı. O da Sıyrılıp Gelen kasetine girdi. Güleycan orada şekillenmiştir. Sıyrılıp Gelen kasetine girdi. Çıktıktan sonra da iradi olarak bu konuda uğraşmaya başladım. Yeni Çözüm'ün çıktığı dönemlerdi. O dönemde Grup Yorum'dan Metin arkadaş devrimci gençlikle ilintili bir süreç yaşıyordu. Bir iki arkadaşımız onlarla sürekli bir bağ içerisindeydi. Yorum, sonradan Grup Yorum adını alan, daha doğrusu kendilerine Grup Yorum diyorlarmış o dönemde de, Marmara Üniversitesi Basın Yayın kampüsünde falan devamlı bağlama, cura çalıyorlar, birtakım insanların katılıp çıktığı tiyatro yapılıyor ya da gelip şarkı söylediği bir topluluk gibiydi Grup Yorum. Daha sonra daha iradi bir gruba dönüştü. Tanıştım onlarla ve Zonguldak'a gittim. Daha özel nedenler vardı gidişimde ama Grup Yorum'daydım aynı zamanda. Kasetlerde yine okuyordum. Bestelerim falan olduğunda yine Yorum'a gönderiyordum. Yani 87 ile 90 arası fiilen Yorum'daydım. OKM'deydim. 90'dan 92'ye kadar, 90-91-92 benim inişli çıkışlı dönemlerimdi. Yani mücadeleyle bağlarımın hem çeşitli zeminlerde şekillendiği hem de gerilere düştüğü. Ama Yorum'la ilişkilerim devamlı sürmüştür. İçindeysem içinde bir insan olarak o dönemler dışındaysam da kollektif bir anlayışla gittiği için o çalışmalar, kâh cezaevleri kâh diğer alanlardan bu konuda çoğalan bir yeteneği olan insanların katkılarıyla gittiğinden, kakkılarım olmuştur. Yani 90-91-92 yıllarında yardımlarım oldu Grup Yorum'a. Zaman zaman Adana'daydım. Zaman zaman Zonguldak'taydım. 92 yılında en son Artvin'de olduğum dönemdi. 92-93 arası. Oradaki 6 aylık süreçten sonra örgütlü yapıdan koptum. Buna bir tür uzaklaştırılma da diyebiliriz. Yani sorunlu bir kopuş değil. Artık mücadele gücüne sahip olmadığım bir süreçti. Fakat Yorum'la yine dostluğumuz devam etti. Yani dostluk dediğim zaman, şunu anlatmak istiyorum: Bir insanın kendine ve mücadele eden devrimcilere duyduğu saygının bileşkesini ben yaşadım. Benim müzikal süreçlerimi de belirleyen bu oldu. Eğer bugün de Grup Yorum'la bir şekilde dayanışabiliyorsam, bu dayanışma çok az bile olsa, bana göre çok önemlidir. Çünkü bu dayanışma Yorum'la müzikal alanda çok az yaşanıyor. Hatta hiç yaşanmıyor. O anlamda o bileşkeyi ben hep korudum. Mücadelenin gerisine düşmüş olsam da müzik çalışmalarım devam etti. 93'ten sonra bir ara askere gidip geldim. Bedelli yaptım. Enstrüman çalmıyordum kapandım eve 2-3 ay, kendi kendime gitar öğrendim. Önceki birikimlerim ön ayak oldu buna. Daha sonra besteler çıkmaya başladı. Yani gitarı çalmayı öğrendikten sonra içimdeki kâh eski kâh yakın döneme veya birtakım özlemlere, gözlemlere dayanan besteler. O zaman Sertan'la da sürekli karşılaşıyorduk. Bana şiirlerini falan gönderdiği, onun da gitar çalmaya başladığı bir dönemdi. Bu arada birçok şeyi besteledim. Sertan'dan şiir geldi onun şiirlerini de besteledim. Ama daha çok kendi içimdeki şeyleri döktüm. Onlar iyi niyetli bireysel duyarlıklardı, içimde varolan şeylerdi. Bir insana özgü şeylerdi ama mutlaka toplumsal yanlar da taşıyordu.

— Onu söyleyecektim ben de. Sanat eseri şeyleri alıp birşeyleri dışta bırakmakır. Sözler için böyle bir şey geçerli. Mesala şu şiiri değil

de, bu şiiri seçebilirsin. Belli bir nedenin, ölçütün vardır. Ama beste yaparken ya da bestenin üretim sürecinde bir şeyleri seçip dışta bırakıyor musun? Ya da nereden yararlanıyorsun? Çünkü bugün popüler müzik diyorlar, işte sen daha iyi bilirsin altına bir ritm basıyor üstüne uysa da uymasa da birtakım sözler tekrarlayıp geçiyor. Sen, bestenin üretim sürecinde nasıl bir şey yaşıyorsun? Ya da nasıl üretiyorsun? Seçmenin ya da dışta bırakmanın ölçütü ne? Örneğin müzik yaparken ne bileyim rocktan yararlanırım, jazzdan ya da bluesdan yararlanırım diyor musun?

— Müzik türlerini çok fazla dinleyen onlardan çok fazla ilham alıp beste yapan birisi değilim. Yani yaşadığım süreç. Bir de müzikle ilintili bir süreç yaşadığım için, yani o devrimci süreçlerin bana kazandırdığı duyarlılıklar, gözlem yetisi doğal olarak da duygusal, yani ruhsal anlamda bizde şekillenmiş olan her türlü değer ve buna ek olarak, nasıl söyleyeyim, duygu kavramının da altını ben çok çizmek istiyorum. Şimdi benim üretimlerimin çoğu 1993-94 yıllarına dayanır. Yüze yakın bestem var. Ama son dönemde daha az üretiyorum. Bunun nedeni, koşturma, daha geniş bir çevre ilişkisi yaşamam, birtakım sorumluluklar altına girmek, ondan sonra işte bir ikinci kaset hazırlığında olmam ve benzeri. Daha önceleri çok dardı benim çevrem 92-93-94'te. İşte sürekli ben elimde gitarla 24 saat evdeyim. Hava almaya çıkıyordum. Yani çalıştığım iş oydu. Sorunuza dönersek, o dönemlerde çok fazla şeyi hesaplamadım. Duyarlılıklar söz olarak çıktı. Sözle beste birlikte çıktı genellikle. Bunlar gerçekleşirken de herhangi bir müzikal türü hedeflemedim. Beni etkileyen gitar oldu yalnız. Gitarın tınısı, çok kolay beste yapmamı sağladı. Eskiden Madenci'yi filan yapmışımdır mesela Grup Yorum döneminde, ama alet çalmıyordum. Belki daha zorlanıyordum beste yapmakta. Bunların bir kısmı birbirine benzeyebilir, benzemez. Farklı, düzenlersin, ayrı ayrı parçalar olarak kullanılır, kullanılmaz. Kimi türküydü, kimi rock formundaydı. Çok rahat bir popçu da kendine göre yorumlayabilir. Tek gitarla yorumlarken daha çok içerik önem kazanıyor. Sertan'ın şiirlerinde

"92-93-94'te, elimde gitarla 24 saat evdeydim., sadece hava almaya çıkıyordum. Yani çalıştığım iş oydu. O dönemlerde çok fazla şeyi hesaplamadım. Duyarlılıklar söz olarak çıktı. Sözle beste birlikte çıktı genellikle."

de örneğin buna benzer bir duyarlılık yakalanmıştı. Örneğin kasette şekillenmemiş bir yığın beste vardı. Uğultu gibi. Örneğin 7 tepe gibi. Yine, Büyük Kentlerin Küçük Soyluları buna güzel bir örnektir. Biraz da, mücadelenin bir anlamda içinde, genellikle de dışında, içinde olup da dışına çıkmış veya dışında kalıp da içine bir türlü giremeyen, yani küçük burjuva insan yapısını eleştirir. İnsanın küçük burjuva olması olumsuzluğun birebir kendisi değildir. Böyle bir insan duyarlı olabilir. Sürece karşı duyarlı olabilir. Mücadeleye duyarlı olabilir. Kendisine duyarlı olabilir ve gerçekten bir devrimci olmaya çalışabilir. Ya da devrimci bir çatı altındaysa iyi bir devrimci olmaya çalışır.

Yani biraz daha iyi bir insan olma konusu da var burada. O anlamda yaygın olan olumsuzluklar, olumsuz biçim eleştirisi var Büyük Kentlerin Küçük Soyluları'nda. Çıplak geniş temalar da var. İşte, veziri düşürüp de paçasına sarılmak var. Çok iyi anlatıyor bu sınıfın özelliklerini. Ama benim kattığım bir iki cümle de var orada, "kimisi kurulur hep yaz köşesine bütün sorun ayazda kalanlardan bana ne". Belki ekmek, su kadar temel şeyler bunlar. Bu sınıfın karakteristik özellikleri için. Küçük burjuva olmak suç değil. Örgütsüz olmak suç değil. Devrimci olmamak suç değil. Ölmemek suç değil. Bu değer yargılarını devrimci özelliklerle tersine çevirmiş insanlar da bana göre korkunç saygı duyulacak insanlar. Ama bu insanlar mücadele ediyorsa ve bir halk devriminden bahsediyorsak, bu devrime katkıda bulunabilen bir insan olabilmek, iyi niyetli, dürüst olabilmek. Ha, burada belki yer yer bir devrimci gibi tavır almak gerekecek. Yani yer yer örneğin bir işkenceye karşı veya işte ne bileyim görüyorsunuz bir yığın infazlara, kayıplara karşı protestoda bulunuluyor. Kaç tane sanatçı gidiyor oraya. Yalnız o parça özeline inersek, yani tutarlı devrimci olmaktan bahsediyorum. Devrimci olup da kendi kişiliğini oturtamayan yani sonuçta çok olumsuz, erezyona uğramış bir küçük burjuvaya dönüşen insanlar da çok bu ülkede. Yani o anlamda belki örgütlü olup olmamak önemli bir ayraç. Çünkü bir insanın çok fazla gerilemesini engelleyen mücadelede dinamik tutan etken. Ama daha çok geldiği sınıf, yaşadığı şartlar, yaşam alışkanlıkları bir küçük burjuva gibiyse bu eşiktir mücadeleye. Bu tür insanların destek olamayacağı anlamına gelmiyor. Gönül rahatlığıyla bu sınıfın insanı olduğunu da, olduğu gerçeğini de kendine karşı kabul etmek ve mücadelede böyle bir sorgulama yapmaksızın iyi bir insan olarak, iyi bir demokrat, devrimcilere saygı duyan, mücadeleye saygı duyan birisi olarak sürece elinden gelen katkıda bulunmak. Tabi bu hesaplaşmanın bir insanın iç hesaplaşmalarının bittiği anlamına, denizi çarşaflaştırmak gerektiği, hiç olmazsa bu nokta olmalıdır gibi bir statükoculuğu gerektirmiyor. Ama dürüstlük dediğimiz kavram önemli. Yani ordan başlamalı insan kendini devrimcileştirmeye.

— Peki, ben burada şeyi soracağım. Örneğin tartışılan şeylerden birisidir. Pir Sultan Abdal'dan, Köroğlu'ndan falan dizeler besteleniyor. Saz eşliğinde söylüyorsun. Belli bir ritmde gidiyorsun. Bir böyle bu şekilde gitmeyi uygun gören gruplar var. Bunun dışında tümüyle rock motifleriyle bezeli gruplar var. Bir de diyelim ki Rock'la ilgili, rock motiflerine uygun müzik yapmayı küçük burjuvaziye ödün vermek olarak yo-

rumlayanlar var. Şimdi sen kendi kişisel gelişiminde hem de istersen Yorum bağlamında kullanılan müzikal altyapı olarak şunu nasıl görüyorsun; halk gelenek ve göreneklerine uygun bu değerlerle beraber rock motifleriyle, batı motifleriyle birleştirerek yeni bir şey ortaya koymaz mı? Bu sentez yapılmaz mı? Bunu yapmak illa küçük burjuvalara özgü bir olay mı?

Bir de şunu ekleyelim. Buna benzer bir soru benim de aklımdaydı. Yani aslında tek seslilik, çok seslilik yapay bir tartışma. İşte sazla olur yok o yetmez çok sesli olur. Mesela hemen aklıma gelen somut bir örnek Edip Akbayram'ın Sivas için yaptığı şarkı. Şimdi tamam dinlenebilir, hoştur. Buna hiçbir itirazım yok fakat Sivas'ı anlatmıyor müzik olarak. Yani söz olarak anlatabilir. Halbuki örneğin, Rodrigo'yu dinlediğinde belli şeyleri hissedebilirsin.Müzikten hissedebilirsin. Ama pek çoğurda bunu hissedemiyorsun. Müzik dilindeki daralma ya da Koray'ın dediği gibi rock olur, jazz olur adını hiç bilmediğimiz bir şey olur, bilmiyorum, bir sentez olur, bu olguyu, demin biraz senin de anlattığın o karmaşayı ülkenin karmaşasını müzikle anlatırken yani söz de mutlaka olacak ama müzikle de anlatmanın yolunu bulmak gerekmiyor mu?

— Ülkemizde, her türlü müzikal form işlenmeye, kullanılmaya başlandı. İşte bağlamayla yarın bir elektro gitar yanyana geldiğinde belki altında kullandığı bir string sesle bir müzik yapacak. Belki yeni bir tür olacak. Şimdi bu piyasaya yani entellektüel ya da yapay dediğimiz düzlemde ele alırsak işin içinden çıkmak mümkün değil. Her aletle her sesin kullanım biçimi veya genelde evrensel olan her müzik formu, bu tür yaşamlarda ve bizim ülkemizde de geliştiği için yani kentleşme olgusu ve doğal olarak da o çarpık gelişme her türlü yaşam biçimiyle kendini vitrinde gösterdiği için giyinme tarzından müziğe kadar hepsi çeşitlenmeye başladı. Yani o konuda da bir zenginlik var. Ama çarpık bir zenginlik var. Örneğin Yavuz Bingöl'ün kaseti çıkmış bağlama eşliğinde altta piyano var, yorumluyor. Ayşegül'ün kaseti daha farklı. Ayşegül Yordam'ın Güzelleme kaseti. Metin daha farklı bir şey yapmış son kasetinde. Değişik şeyler denemiş. Ben müzikal form kaygısının önemli oylmadığına inanıyorum.

Bence duyarlılık önemli. Önünüzde gitar olur, bağlama olur veya flüt olur. Çıkardığınız şey klasik bir havaya yakındır. Barok müziğe yakındır. Ya da klasik müziğe yakındır. Ama bununla bir devrimcinin ölümünü anlatırsınız. Biz cezaevinde niye Rodrigo'yu seviyorduk? Çünkü kendi yaşamımızla özdeşleştiriyorduk. Yani bu bestenin tınısı bizi geriye düşüren bir hüzüne sokmuyordu. Ama çok estetik bir parça. Şunu anlatmak istiyorum. Form önemli değil. Müzikal biçimler önemli değil. Bence bestenin duyarlılığı, doğru şeyleri anlatması, iyi niyetliliği ve gerçekten bestesiyle adam gibi uğraşması yani emek sarfetmesi, güzel bir şekilde düzenleyip insanlara onu ulaştırması. Şimdi bütün bu halkalardan çok doğru geçen çalışmalar oluyor. Tek tük olsa da çıkıyor ve mutlaka da kitleselleşiyor. Burada ana damar da türküler bana göre. Yani bu ülkenin gerçeklerine duyarlı olan bir insanın türkülerden kopması, tamamen başka şeylere yönelmesi çok zor. Çünkü öylesine zengin, geniş öylesine işlenmeye açık ve öylesine her türlü malzemenin içinde olduğu bir kaynak ki. Mesala halk müziğimizin bugüne kadarki birikimleri, artı yaşam ilişkilerimizin doğurduğu kaynaklar o kadar zengin ki bu alanda yürümek daha doğru. Ama bu, şu anlama gelmiyor. Ben oturayım gitarla, bağlamayla veya herhangi bir aletle şununla ilgili beste yapayım, bu da mutlaka türkü olsun. Böyle bir kaideyle olaya başladınız mı, yetenekli bir besteciyse ortaya türkü çıkıyor, satıyor ediyor, bu ayrı bir şey. Ama çok iyi besteler kaygılarla yapılmıyor, ben onu anlatmak istiyorum. İyi beste yapmak ben böyle bir şey yapayım kaygısıyla çıkmıyor. Örneğin ben, Büyük Kentlerin Küçük Soylularını bu ritmde olusun, şu ritmde olsun diye bestelemedim. O şiirle ne zaman yüzyüze geldim, kısa zamanda bestelendi. Hatta bana göre iyi yaptığım besteleri ben o kadar kısa anlarda yaptım ki hatırlamıyorum bile. Söz ve müziğin aynı anda çıktığı bestelerin toplam ömrü 4-5 dakikadır. O anda kaydederim zaten ve üzerinde çok ufak bir iki oynama yaparım. Bence biçim tartışmaları ve kaygıları insanı bir yerlere götürmüyor. Ben bir Elazığ havasından türkü de çıkarıyorum ama benim rock parçalarım da var. Şimdiye kadar onları değerlendirme alanım olmadı, ayrı bir konu, belki bir arkadaş okuyacak veya ne bileyim kalkacağım ben bir gün yan çalışma olarak çıkaracağım. Ben bunlar yoktur demiyorum. Çünkü o da bir kültür. Belli bir etkileşim içerisine giriyorum. Yani gitarı kullanırken bazen öyle bir şey söylemek geliyor içimden. Anadolu'da yaşayan bir insan olsaydım böyle bir kültürle etkileşim içinde olmayacağım için böyle bestelerim olmayabilirdi.

— Sadece biçimle ilgili değil bizim söylediklerimiz. Karikatürden örnek verelim. Ölüm anlatılacaksa elinde tırpan olan bir iskelet, barış anlatılacaksa güvencinle anlatılır. İşte müzikte de böyle handikaplar var. Geçenlerde televizyonda majör, minör tartışması vardı. Adamın biri Mirkelam'ı övüyordu. İşte bugüne kadar Türkiye'de hep minör'den şarkı yapıldı. Mirkelam büyük bir cesaretle majör'den şarkı yaptı türünden boş övgülerle. Şimdi tartışma böyle gidiyor. İşte bu gene minör'den basılmış, gene hüzün diyor. Şimdi, tabii bu savunma anlamında değil, biz gene minör basarız. O önemli değil ama sonuç olarak biz bunun ötesine de geçebiliriz. Bizim sorumuz o anlamda soruldu. Yani biçim tartışması, tek seslilik, çok seslilik ve benzeri değil...

— Şimdi burada bazı şeyleri tartışma ihtiyacı hissetmiyorum, çünkü sınırlı bir ortamdayız. Fakat çok temel bazı doğrular var. Temel doğrular, demin dediğim gibi, toplumsal sürece duyarlı olan bir sanatçının tipi. Yani, halkına karşı sorumluluk hisseden ve halkının içerisinde soluk alıp verebilen, bunu elinden geldiğince yapan. Örgütlü ya da örgütsüz. Aydın, ilerici, demokrat dediğimiz sanatçılardan bahsediyorsak eğer, bu sanatçı arkadaşlarımızın biçim kaygıları olmamalı. Ama bir dil kaygıları olmalı. Yani müzikte dil derken ben kendilerini kısırlaştırmamalarını kastediyorum. Güzel bir rock formu çıkıyorsa çıkarmalılar. Güzel bir slow çıkıyorsa, şiir onu istiyorsa... Bugün dünya şiir antalojisini inceliyorum. Çok güzel şiirler var. Türkü yapmak mümkün değil. Ama adam güzel yazmış. Yani merdiven gibi iniyor, çıkıyor şiir. Ben

onu alıp, kesip bilmem ne yapıp ozan dilime sokamam. Ama şiir kendi başına zaten çok güzel. Bir şey anlatmış orda. Ben onu elime aldığım zaman herhangi bir klavye veya gitarla bestelediğimde, mutlaka orada ya slow, ya rock, ya da serbest bir ezgi çıkacaktır. Bu bizim toprağımızın dışındaki formlara yakın bir olaydır. O anlamda rocku ben bir yana ayırmıyorum. Ama vitrinde gördüğümüz rockçılardan, popçulardan uzağım. Bunlar, mücadelenin sürdüğü bir süreçte, kültür anlamında ve paralel yaşanan kültür cephesinde yerini almalı. Ama mücadele eden kitlenin veya halkımızın estetik beğenisi çok gelişkin olmayabilir. Üstelik düzen kültüründen, düzenin arabesk ve benzeri bütün müzikal formlarının çarpıklığından da etkileniyor olabilir. Bunları, sen bir temizlik cihazı alıp kulaktan silemezsin. Kalkıp bu insanlara bu da çok doğrudur, güzeldir diye empoze edip sevdirtmeye de çalışmazsın. Bütün süreç içiçe giriyor. O zaman güzel şeyler yapmak lazım. Ana damarı yakalamak lazım. Bizim ana damarımız da kimliğimizde, müzikal kimliğimizde kendimize ait olan şeyde, türkülerimizde... Yani o konuda çok fazla konuşmuyoruz ama o çok geniş bir açı. Enstrümantal boyutundan tutun da destan çalışmalarına, oratoryolara bilmem nelere kadar. Çok işlenmeye açık bir şey. Mesela bugün yıkılmış olan sosyalist ülkelere de bakıldığında kültür platformunda örneğin Azerbaycan'da müziği ikiye ayırmışlar. Bir alttan giden müzik var, halk müziği. Üstten giden ise oranın popu. Yani o teknolojik gelişim, modern yaşam ister istemez o halkın yeni duyarlılıklarını gündeme getiriyor. Onların anlatım dili zengindir. Rock bunlardan biridir. Bizim ülkemizde de şekillenir. Yani bestenin formundan bahsediyorum. Form şarkı da olabilir, rock da, slow da olabilir. Marş da olabilir. Türkü de olabilir ama türküyü biraz daha ayırıyorum. Neden ayırıyorum? Bugün insanlarımıza bir şeyler vermek kaygısını güdüyorsak örneğin devrimci sanat ve devrimci sanatın müzikal boyutuyla toplumsal anlamda yaşanan örgütlü süreçle ilintili konular ve benzeri, yani bu alanda beklentiler oluşur. Bu beklentilere uygun, birikimin en son noktasındaki o estetik yetenekler dökülür. Ama ana konuşma dili türküdür. İncelmiş bir estetik bana göre. Yani yılların imbiğinden gelmiş bir form. Ama bunu temel alırken çıkardığın diğer şeyler yani bir kelimeyle anlatırsak yarının proleter aydınının duygusuyla ürettiğin şeyle aydın haline

"İnsanlar, düzen kültüründen, arabesk ve benzeri bütün müzikal formların çarpıklığından da etkileniyor. Bunları, sen bir temizlik cihazı alıp kulaktan silemezsin. Kalkıp bu insanlara bu çok doğrudur, güzeldir diye empoze edip sevdirtmeye de çalışmazsın. Bütün süreç içiçe giriyor. O zaman güzel şeyler yapmak lazım. Ana damarı yakalamak lazım. Bizim ana damarımız da türkülerimizde"

dönüştürmek. Proleter olma olgusunun ortadan kalktığı, herkesin yaşam tarzıyla eşitlendiği, sınıfların olmadığı bir yaşam tarzında biz herkese aydın diyorsak içimizde de yeni insan olarak hareket ediyorsak o zaman duyarlılıklarımız da olacak. Belki insanlarımız bunu bugün anlamayacaklar. Yarın anlayacaklar ve çok daha incelmiş duyarlılıklardır ama toplumsaldır. Bu tür ürünler çıkar. Bunlar şarkı formunda çıkabilir. Bunlar tamamen entrümantal formda ya da slow olarak da çıkabilir. İşte tango gibi de çıkabilir. Bunlar bir zenginliktir. Bence bunlar da proletaryanın bir kültürüdür. Çünkü içerik sağlamdır. Anlattığı konu bellidir ve ona uygun bir biçim almıştır. O da dünya mozağinde etkileşimlerle birlikte düşünürsen mutlaka gerekli bir şeydir. Bu etkileşimle ortaya çıkan bir olgudur. Türkçe söylüyorsun ya da kürtçe, lazca sölüyorsun. Yani halkların kardeşliğinin kültürel anlamda yaşanan bir boyutu da var etkileşimde. Anlatabiliyor muyum? O zenginlik korunmalı diyorum. Yani illa da böyle olmalı, illa da tek bağlama, illa da üç bağlama birden vurulacak da bir tanesi üçlü yaptığında çok sesli olacak gibi, sizin de söylediğiniz gibi, zamanında yapılan kısır tartışmanın ötesinde olmalı. Ama bilmediğim bir şeyi de yapamıyorum. Örneğin alevi olmadığım, öyle bir kültürden gelmediğim için o kültürde ürünler çıkartamıyorum. Ama yeni yapacağım kasette böyle bir şey koymadın diyenler çıkabilir. Şunu söyleyebilinim, bunu daha iyi yapanlar var.

— Yeni yapacağın kasetten söz açılmışken ilk kasetinde Beni Bırakma, Günah Benden Gitti, Her Şeyi Yakıyorum gibi bireysel duyarlılıkların yoğun olduğu parçalar yanında Büyük Kentlilerin Küçük Soyluları ve Feride gibi içerik açısından toplumsal parçalar var. Yeni yapacağın ve şimdilik, adını, Dostluğun Türküsü koymayı düşündüğünü söylediğin kasette bu yoğunluk hangisinden yana?

— Daha belirgin bir denge var. Şimdi ilk kasedim benim kendi kendimle söyleştiğim bir döneme rastladı. Böyle olunca ister istemez bu ruh haliyle şekillenmiş oldu. Ama ben burada ne kendime, ne de devrimci mücadeleye bir saygısızlık yaptım. Hayatta benim durumumda olan, benim hissettiğim şeyleri hisseden insanlar da var diye düşündüm. Elbette Feride gibi, İsimsiz gibi, Büyük Kentlerin Küçük Soyluları gibi yani ilk dinlendiğinde ne anlattığı çok iyi anlaşılabilen, toplumsal boyutu olan parçalar da var. Feride, mücadele eden bir arkadaştı. Ben çok kötü durumlarda gördüm onu. O dönemde de Bağcılar katliamı olmuştu. O döneme denk geldi. Öyle

bir beste çıktı. Yani belki insan gerileyebilir ama kardeşim yine de duyarlı olmalıyız diyen bir parçadır Feride. Tabi belki o anlamda herkes kendini eleştirmeli. Yani ona davet eden bir parça. Büyük Kentlilerin Küçük Soyluları da böyle. Şimdi bu son kasetimde ben kendimi sürece daha fazla şeyler verecek bir insan olarak hissediyorum. O dönemdeyse biraz daha içime kapanıktım. Çünkü aktif bir yaşamdan geriye düşmüştüm. Onun etkisi vardı. Şimdi yeni gözlemlerim ve yükselen bir süreç var. Bu tür besteler, yani toplumsal içeriği olan parçalar var. Önceki kasetteki gibi herkesin yaşayabileceği birtakım özel şeyleri anlatan parçalar da var. Ama bunlar arasında bir denge de var. Fakat şu var, türkü formunda bir kaset yapacağım. Belki olayı şöyle koymak lazım. Ben o ikili yanı taşıyorum. Yani mücadeleden gelen, yıllardır Yorum'da oluşumdan gelen ve gerçekten türkülerin değerini biliyor olmamdan gelen, bunun yarattığı etkilerin, halk türkülerinin, gitarımla söylemeye çalıştığımda bende yarattığı etki daha toplumsal ve sürece yönelik bir yüz taşıyor. Bir de dün için ön planda, bugün biraz geri planda olan duydukça, hissettikçe ortaya çıkan beni bırakmıyor, olmuyor gibi parçalarda daha bireysel gibi gözüken ama özünde toplumsal olan parçalar da var. Fakat bu yan türkü formuna biraz uzak. Şarkıya daha yakın. Yeni kasetimde bir iki parça böyledir. Yandı Yüreğim, Sorma Biraz gibi. Ama önceki kasete kimse türkü formu diyemez. Fikret Kızılok, Bülent Ortaçgil gibi sanatçılara daha yakın bir çalışmaydı. Yeni şeyler de çıktı. İşte Tuğrul'la çalıştık, değişik bir hava ortaya çıktı. Düzenlemelerde çok daha akustik, canlı sazlar ön plandaydı.

— Şu anda aklıma geldi. Örneğin öykücülük belli bir noktaya kadar geldikten sonra çok sapa bir yola sapmıştır Türkiye'de. Örneğin Hulki Aktunç'la, Tomris Uyar'la. Şimdi müzikte de 68'lere baktığımız zaman Moğollar, Okay Temiz, Fikret Kızılok vardı. Belli bir olumlu yapıya doğru gidiyordu müzik sonra bir süreç yaşandı. Kapitalistleşme süreci hızlandı. Her şeyle birlikte müzik de metalaştı. Kapitalist kültürün buyruğunda devam etti. Fakat bunun başka dinamikleri yok mu? O müzik oradan buraya nasıl geldi?

— Ben şuna inanıyorum, bugün doğru insanlar gerçekten gerek duyarlılıkları, gerek bakış açıları gerekse toplumda aldıkları yerle, hissettikleriyle ve müzikal yetileriyle sivrilen insanlar var. Dağınık duruyorlar. Bu insanlar biraz akademik kaygıyla bu işe sarılsalar çok şeyler çıkar. Bugün düzene entegre olmuş insanlar çıkarmış olan piyasa, adamlarını yeni boyutlar açmak için kullanıyor. Bugün Sezen Aksu'nun Arif Sağ'ı kullanması gibi bir şey yani. Orda bir boyut yakalıyor işte kendi kendine. Sezen Aksu, insanları etkiliyor bu yakaladığı şeyle. Sezen Aksu pop tarzında doruktaysa, kentli insanı, politik olmakla apolitik olmak arasında bir ikilem yaşayan insanı, etkileyen bir söylem taşıyorsa ve bu insanın gözünde Arif Sağ'da belli bir noktadaysa, ikisinin işbirliği yapması bir hayranlık yaratıyor.

Ama ayrı bir sorunları var onların. Medyayla tümüyle içiçe geçmiş, televizyonları, sanatçıları haraca bağlayarak ayakta duran kaset firmaları var artık. Bu arada pazar alanları da daraldı. İnsanlarda alma gücü azaldı. Yapılan şeyler birbirinin tekrarı, tıkanıklık var. Bu dediğiniz süreçler bana göre emperyalizme bağlılık yani son 20 yıldır yaşadığımız çarpıklıkların, erezyonun hemen öncesindeki süreçlerdi. Bu dönemlerde bu insanlar türküleri gitarla yorumluyorlardı. Düz akorla. Ama bugün çok karmaşık bir sanatçı yeniden düz akorlara düşüyor. Yani si majör yedililer, altılılar, beşliler, yok caz akorları falan diyorsun adam yıllarca onu yapmış son anda da majörden bir türkü dinleyince hasta oluyor. Sonunda tilki kürkçü dükkanına dönüyor. Ama her şey kendi çağına göre bir gelişme gösterir, her şeyin de bir yeri vardır. Vitrin zenginleştiyse beşini onunu bir kenara mı atalım? Yani şu belirleyici diye... Ne bileyim Orhan Gencebay arabesk ama işte Müslüm Gürses bilmem ne, Muazzez Ersoy'a da daha farklı bir şey demenin anlamı yok. Hepsi arabesk. Yani artık kültürel olarak ifade etmek lazım. Arabesk dediğimiz şeyi büyük bir canavara benzetiyorum, yani içine ne düşerse yiyor. Gelişme arıyorsak, daha iyi bir mantık, dışındaki olguları daha iyi koyabilen bir anlayış, artı kendisini bir formla sınırlandırmadan tüm yaşam biçimlerinin, bütün müzikal formların belli bir şekilde kullanılabildiği ve türkü formuna ya da devingen olan forma hizmet edebilen bir platformda şekillenen çalışmalar, derinliğine yapılan çalışmalar, bunların ekipleşmesi, akademi haline dönüşmesi gerekir. Bu yaşanmadı. Biz de bekliyoruz. Aslında Türkiye'de bunun malzemesi var ama bana göre bunun sorumluluğunu hisseden insanlar devrimciler. Daha fazla sayıda insanın bu alanda koşturması, duyarlı, nitelikli olabilecek daha fazla sayıda insanın uğraşması parça parça çalışmaların yapılıp bir araya getirilmesi, böyle şeyler gerekiyor. Kültür merkeziyim demek yetmiyor onu anlatmak istiyorum. Bunu gerçekten iyi bir alan olarak düşünmek lazım. Bu alanda uğraşacak insanların iyi birer müzisyen olması şart. Yani iyi besteciler, iyi müzisyenler bunları aramak lazım. Ben başka yerden bir gelişme beklemiyorum.

— Müzik alanında böyle bir oluşum için umut var mı?

— Biraz daha fazla para kazandıran bir alan. Bu nedenle böyle kaygılar taşınmıyor. Çünkü insanlar kendini kurtarmaya, kaset satmaya bakıyor. Ne bileyim ya da bir tarafa hitap edeyim, orda olayım, oranın gecelerine gideyim gibi kaygılar var. Genellikle böyle. Çok az sayıdaki devrimci sanatçılar hariç, böyle. Bana göre kaygılar hep ticari. Entellektüel, iyi bir tartışma platformu da yok. Yani bugün üç beş tane radyo var İstanbul'da ama 10 tane müzisyeni bir araya getirip kardeşim nerden nereye geldik diye bir tartışmaya rastlamıyoruz. Böyle bir kaygı da yok. Vatandaş bir kaset yapmış. Bana göre tartışılacak çok yönü var. Ama adam yok kapağı başarılı, kaseti öncesine göre uçmuştu, şimdi biraz oturtmuş gibi yanlış kuramlarla tartışılıyor. Adam bana göre suç işliyor. Yani şunu anlatmak istiyorum. Adam kamuoyunda bir imaj ediniyor kasetiyle. Karamsar bir mesaj vererek yıldırma politikleşiyor amaç haline dönüşüyor, bunlar tehlikeli şeyler.

Kısacası bu alanda bir zemin yok, sanatçılar biraraya gelip müziği tartışmıyorlar. Böyle bir tartışma platformunu şekillendireceklerin yine devrimciler olacağına inanıyorum.

Atılım

- *Büyük bir kavganın ürünü, büyük bir davanın sözcüsü;*
- *İşçi sınıfı ve emekçi yığınların susturulamayan sesi;*
- *Hergün katledilen, köyünden, yurdundan sürülen, Kürt ulusunun sesi, soluğu;*
- *Emekçi kadınların ve gençliğin, aydınların, sanatçı ve yazarların kürsüsü;*
- *Gerçeklerin cesurca ve tüm çıplaklığıyla yazıldığı, düzenin teşhir tahtası;*
- *Haberde objektif, yorumda devrimci.*

Basında özgürlük kürsüsü **Atılım,** yayına başladığı 8 Ekim 1994'ten bu yana her sayısıyla sömürü ve zulüm düzenine tavır alan, ona geri adım attıran, bu yüzden bütün sayıları toplatılan devrimci sosyalist gazete.

Bütün devrimci değerlere sahip çıkan, onlara hiçbir grupsal kaygı gütmeden yer veren, bilimsel sosyalizmin kararlı savunucusu, revizyonizm ve reformizmin düşmanı, taraf tutan gazete.

Her cumartesi **bayilerde**

SPARTAKÜS YAYINLARI'DAN
ÜÇ YENİ
KİTAP...

Fizik ve Felsefe

Doğa Bilimlerinde Pozitivizm
Pozitivizmi Eleştirmek ve Olasılıkçı Determinizm

Aşk ve Toplum
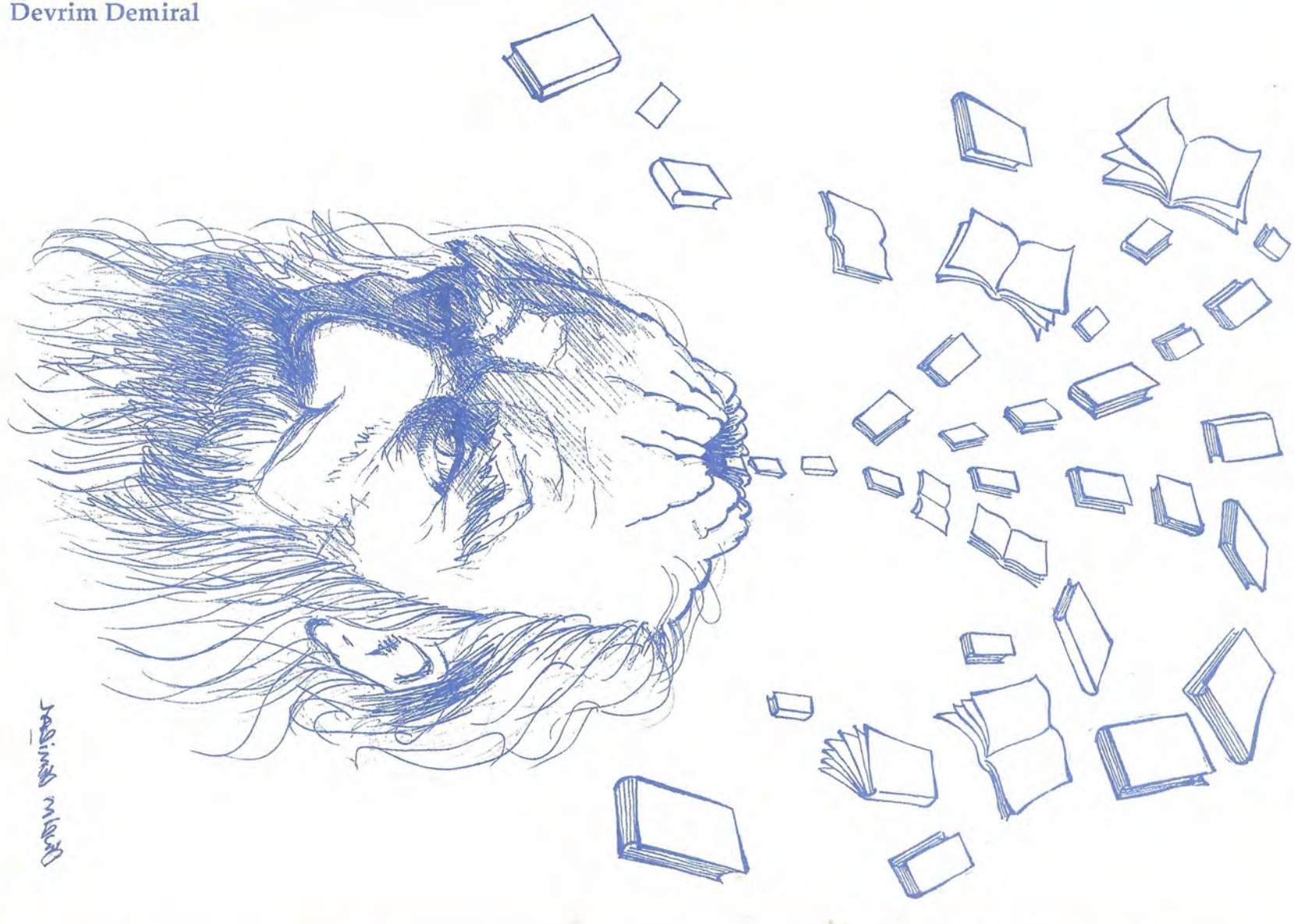
Devrim Demiral